

Хмельницький національний університет
 Факультет економіки і управління
 Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр
 Освітній рівень

на тему: Корпоративне управління в банківських установах за
 матеріалами АТ «Альфа-Банк»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
 Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

ДРФБС.020076.01.03.00

Виконала: студентка II курсу, група ФБСмз-20-1 _____ Іванна ВОЗОВИК
 Підпис, дата Ім'я, прізвище

Керівник: д-р. екон. наук, професор _____ Раїса КВАСНИЦЬКА
 Підпис, дата Ім'я, прізвище

Нормоконтроль _____
 Підпис, дата Ім'я, прізвище

До захисту допускаю:

Зав.кафедри

д-р. екон. наук, професор _____ Ніла ХРУЩ
 Підпис, дата Ім'я, прізвище

_____ 2021 р.

Хмельницький 2021

Зміст

	С.
Вступ	5
1 Загальнотеоретичні засади управління оборотними активами підприємства	9
1.1 Суть, склад та класифікація оборотних активів	9
1.2 Поняття, функції, принципи та методи управління оборотними активами підприємства	17
2 Аналітичні засади управління оборотними активами агропромислових підприємств України	27
2.1 Аналіз стану розвитку аграрного сектору України у 2016-2020 роках	27
2.2 Характеристика діяльності ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» та аналіз її фінансово-майнового забезпечення у 2018-2020 роках	36
3 Ідентифікація типів стратегій управління оборотними активами агропромислових підприємств та розвиток їх застосування на прикладі ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО»	49
Висновки	63
Список використаних джерел	68
Додатки	74

Вступ

Актуальність теми. Життєво важливим сектором економіки України, який визначає якісно-життєвий рівень населення, соціально-економічно-екологічне становище держави та її продовольчу безпеку, є аграрний сектор. Саме аграрний сектор економіки, що є основним виробником продовольчих ресурсів країни, перебуває під особливою увагою як суспільства, так і держави загалом. Однак, нестабільність економічної системи, з одного боку, та створення нового технологічного укладу, з іншого боку, загострюють проблеми ефективного функціонування всього аграрного сектора економіки, а також і окремих сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств. При цьому, ядром аграрного сектора є сільське господарство, що виробляє сільськогосподарську продукцію, сировину, яка потребує подальшої переробки для виробництва продуктів харчування. Саме сільськогосподарське виробництво традиційно є потужною галуззю вітчизняної економіки. На ділову активність, на рівень фінансово-майнового забезпечення сільськогосподарських підприємств безпосередньо впливають і вартість майна цих підприємств, його склад і структура, і джерела формування їх фінансових ресурсів.

Провідним елементом безперервного функціонування вітчизняних агропромислових підприємств є оборотні активи. Адже нестача саме оборотного капіталу призводить до порушення операційного та фінансового циклів і ефективної роботи агропромислових підприємств. Вибір політики фінансування оборотних активів, забезпечення швидкості оборотності цих активів визначають актуальність та важливість управління оборотними активами в загальній системі фінансового менеджменту сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем, пов'язаних із управлінням оборотними активами, присвячено праці багатьох економістів, серед яких І. Бланк, Н. Грідчина, Р. Квасницька, Г. Кірейцев, Кравченко О., Омельченко Л., Роганова Г., Сукач О. та інші. Питання, які стосуються процесів управління оборотними активами агропромислових підприємств, знаходяться в полі зору таких дослідників, як: Окселенко Н., Семенда Д., Стоянова-Коваль С., Стоянова О. та інші. Віддаючи належне науковим доробкам учених-економістів, все ж варто відмітити, що питання управління оборотними активами підприємств сільськогосподарської сфери діяльності потребують подальшого дослідження. Таким чином, наявність відкритих і дискусійних питань щодо управління оборотними активами агропромислових підприємств обумовлюють актуальність теми дипломної роботи та визначають цільову спрямованість дипломного дослідження.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних підходів до корпоративного управління та пошук напрямів підвищення його ефективності в банках України.

Відповідно до означеної мети в дипломній роботі було послідовно вирішено такі завдання:

- визначено суть, склад та класифікацію оборотних активів;
- досліджено поняття, функції, принципи та методи управління оборотними активами підприємства;
- здійснено аналіз стану розвитку аграрного сектору України у 2016-2020 роках;
- вивчено напрями діяльності ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» та проаналізовано її фінансово-майнове забезпечення у 2018-2020 роках;
- здійснено ідентифікацію типів стратегій управління оборотними активами агропромислових підприємств та виокремлено напрями розвитку їх застосування на прикладі ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО».

Предмет дипломної роботи – теоретико-методичні засади управління оборотними активами агропромислових підприємств України.

Об'єкт дипломної роботи – процес управління оборотними активами ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО».

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження склали праці зарубіжних і вітчизняних авторів у сфері теорії фінансів, фінансового менеджменту та стратегічного менеджменту. Для вирішення поставленої мети в дипломній роботі використані такі методи дослідження: діалектичний метод, метод теоретичного узагальнення та порівняння – для уточнення понятійного апарату управління оборотними активами; метод логічного узагальнення – для визначення функцій оборотних активів; метод порівняльних характеристик – при обґрунтуванні джерел фінансування оборотних активів; аналізу та синтезу – при обґрунтуванні стратегій управління оборотними активами агропромислових підприємств; статистичний метод – при аналізі кількісних показників формування та використання оборотних активів агропромислових підприємств; графічний метод – для наочного представлення результатів аналізу.

Інформаційну базу дипломного дослідження складають Закони України, Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних учених у сфері управління фінансово-майновим забезпеченням діяльності підприємств різних галузей економіки, матеріали науково-практичних конференцій, офіційна публічна звітність промислових підприємств, в т.ч. ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО».

Наукова новизна результатів дипломного дослідження полягає в удосконаленні теоретичного базису управління оборотними активами, а саме через уточнення таких понять, як:

- «оборотні активи агропромислових підприємств». На основі комбінування підходів визначення суті оборотних активів: оборотні активи – це активи (частина активів) і оборотні активи – це сукупність матеріально-речовинних цінностей і грошових коштів, акцентовано увагу суті оборотних активів агропромислових підприємств, які варто розглядати, як частину

активів, що є сукупністю матеріально-речовинних цінностей і коштів, які, беручи участь у виробництві продукції, наданні послуг, виконанні робіт, повністю використовуються протягом одного року або звичайного операційного циклу, що перевищує дванадцять місяців через специфічність технології виробничого процесу є, і при цьому переносять усю свою вартість на вартість виготовленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг;

- «управління оборотними активами агропромислових підприємств». Визначено, що суть поняття «управління оборотними активами підприємства» варто розглядати з позиції узгодження управління оборотними активами із його загальною фінансовою стратегією, та, розглядаючи саме фінансове управління оборотними активами (з позицій фінансового менеджменту), а не організаційне (з позицій менеджменту загалом), запропоновано розглядати поняття «управління оборотними активами підприємства» як частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у виборі та реалізації комплексу заходів, методів, та інструментів, що забезпечують умови безперервності процесів формування та використання оборотних активів, оптимізації джерел їх фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на них різних чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

Апробація результатів дослідження. Участь у конференціях:

- II Всеукраїнській науково-практичній інтернет конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (16 листопада 2021 р., м. Хмельницький).

1 Загальнотеоретичні засади управління оборотними активами підприємства

1.1 Суть, склад та класифікація оборотних активів

Важливу роль в здійсненні фінансово-господарської діяльності будь-якого суб'єкта господарювання відіграє ефективне управління його активами. Це пояснюється тим, що від якісно сформованої та ефективно функціонуючої системи управління різними видами активів залежать розвиток виробництва, дотримання комерційного розрахунку, а отже забезпечення максимізації прибутку та конкурентоспроможності підприємства.

Отже, як відомо, функціональною основою здійснення виробничо-господарської діяльності кожного підприємства є активи. Термін «актив», який походить від латинського «activus» («діяльний, дійовий»), вийшов із теорії бухгалтерського обліку та конкретизується при побудові бухгалтерського балансу суб'єкта господарювання. Розглядаючи тлумачення поняття «активи», які наводяться у тлумачних та енциклопедичних словниках, зустрічаємо, що:

- «активи – це сукупність майна, інтелектуальної власності, грошових ресурсів, що належить підприємству, фірмі, компанії (будівлі, споруди, машини й устаткування, матеріальні запаси, банківські вклади, вкладення в цінні папери, патенти, авторські права та ін.), в які вкладено засоби власників та інших осіб» [15];

- «активи — це власність фізичних та юридичних осіб у вигляді рухомого й нерухомого майна, землі, лісових угідь, запасів корисних копалин, інших цінностей, що мають грошову вартість і використовуються їх власниками для виплати своїх зобов'язань іншим фізичним чи юридичним особам» [11].

Що ж стосується нормативних документів, то в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» оборотні активи — «це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому» [32]. Активи підприємства визначаються здатністю генерувати внаслідок постійного обороту певний дохід. Активи підприємства відображають на певну дату всі матеріальні та нематеріальні активи, кошти та їх еквіваленти, що належать підприємству. Тому, в бухгалтерському балансі приведені групи активів, що включають:

1) необоротні активи, які ранжуються на: нематеріальні активи; незавершені капітальні інвестиції; основні засоби; довгострокові біологічні активи; довгострокові фінансові інвестиції; довгострокова дебіторська заборгованість; відстрочені податкові активи; гудвіл та інші необоротні активи;

2) оборотні активи, що включають (рисунк 1.1): запаси; поточні біологічні активи; дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість за розрахунками (за виданими авансами; з бюджетом, у тому числі з податку на прибуток); інша поточна дебіторська заборгованість; поточні фінансові інвестиції; гроші та їх еквіваленти; витрати майбутніх періодів; інші оборотні активи.

Рисунок 1.1 – Склад оборотних активів підприємства

Варто відмітити, що «на момент заснування підприємства капіталу в його власників має вистачити не лише для інвестування в об'єкти основних засобів. Частка капіталу має лишитися на банківському рахунку для здійснення поточних платежів (особливо у випадку, коли виробничий цикл є досить тривалим), решта ж інвестується у створення необхідних для ведення виробничого процесу запасів сировини, матеріалів, палива, тощо» [25, с.29]. Таким чином, авансована в предмети праці частина початкового капіталу уособлюється в оборотних активах підприємства.

Дослідження суті оборотних активів, яка визначається в наукових працях вчених-економістів (таблиця А.1 додатку А) дало змогу зробити висновок про те, що не існує єдиного підходу до трактування цього виду активів. Так, аналіз визначень учених-економістів показав, що сутність поняття «оборотні активи» розглядається за такими змістовими підходами:

- оборотні активи – це ресурси (Слав'юк М.В.);
- оборотні активи – це грошові кошти (кошти) (Нашкерська Г.В.; Єрмасова Н. Б.; Усатов І. А.; Зві Боді, Роберт Мертон; Фролова Л. В., Бакунов А. А., Шаруга Л. В.; Кірейцев Г.Г., Виговська Н.Г., Петрук О.М.);
- оборотні активи – це активи (частина активів) (Брейлі Р., Майєрс С.; Володькіна М. В.; Ковальов В. В.; Бетехтіна Л.);
- оборотні активи – це мобільні активи (група мобільних активів) (Русак Н.А.; Кулішов В. В.; Білик М. Д.);
- оборотні активи – це сукупність матеріальних і фінансових активів (Соляник Л. Г.);
- оборотні активи – це сукупність матеріально-речовинних цінностей і грошових коштів (Філімоненков О.С.; Петрович Й. М., Кіт А. Ф., Захарчін Г. М.; Кравченко О. С., Іванова Г. М.);
- оборотні активи – це сукупність майнових цінностей (Бланк І. О.);
- оборотні активи – це частина майна (мобільна частина майна) (Круш П. В., Клименко О. В., Подвігіна В. І., Гулевич В.О.; Крейніна М. Н.);
- оборотні активи – це частина виробничих засобів (Дробишева О.О.);

- оборотні активи – це фінансові ресурси (Ільєнкова С. Д.);
- оборотні активи – це сукупність оборотних фондів і фондів обігу (Демченко А.О.);
- оборотні активи – це форма руху вартості (Колумбет О.П.).

Найбільше авторів схиляються до підходу трактування оборотних активів через їх грошове вираження, тобто прирівнення оборотних активів до грошових коштів або просто коштів. Однак, така позиція щодо суті оборотних активів нівелює їх матеріальну природу, а тому є не повною їх характеристикою. Нам імпонує судження науковців, згідно якого суть оборотних активів розкривається через їх розгляд як сукупність матеріально-речовинних цінностей і грошових коштів. Однак, знаючи, що оборотні активи є частиною активів, вважаємо, що варто зкомбінувати такі підходи: оборотні активи – це активи (частина активів) і оборотні активи – це сукупність матеріально-речовинних цінностей і грошових коштів. Таким чином, можна виділити і таку підбірку підходів до трактування сутності поняття «оборотні активи», що наведена на рисунку 1.2.

На основі такого комбінування можемо акцентувати увагу і на суті оборотних активів агропромислових підприємств, які варто розглядати, як частину активів, що є сукупністю матеріально-речовинних цінностей і коштів, які, беручи участь у виробництві продукції, наданні послуг, виконанні робіт, повністю використовуються протягом одного року або звичайного операційного циклу, що перевищує дванадцять місяців через специфічність технології виробничого процесу є, і при цьому переносять усю свою вартість на вартість виготовленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг.

Більш чітке розуміння суті оборотних активів можна отримати через розгляд їх видової деталізації, тобто класифікації за різними ознаками. Варто відмітити, що питанню класифікаційного ранжування оборотних активів приділяється увага багатьох дослідників, таких як: Бланк І.О., Берехтіна Л.О., Дропа Я.Б., Марич П.М., Поддєрьогін А.М., Суков Г.П., Сікора І., Філімоненков О.С., Федак Л.М., Чухно І.С. та інші.

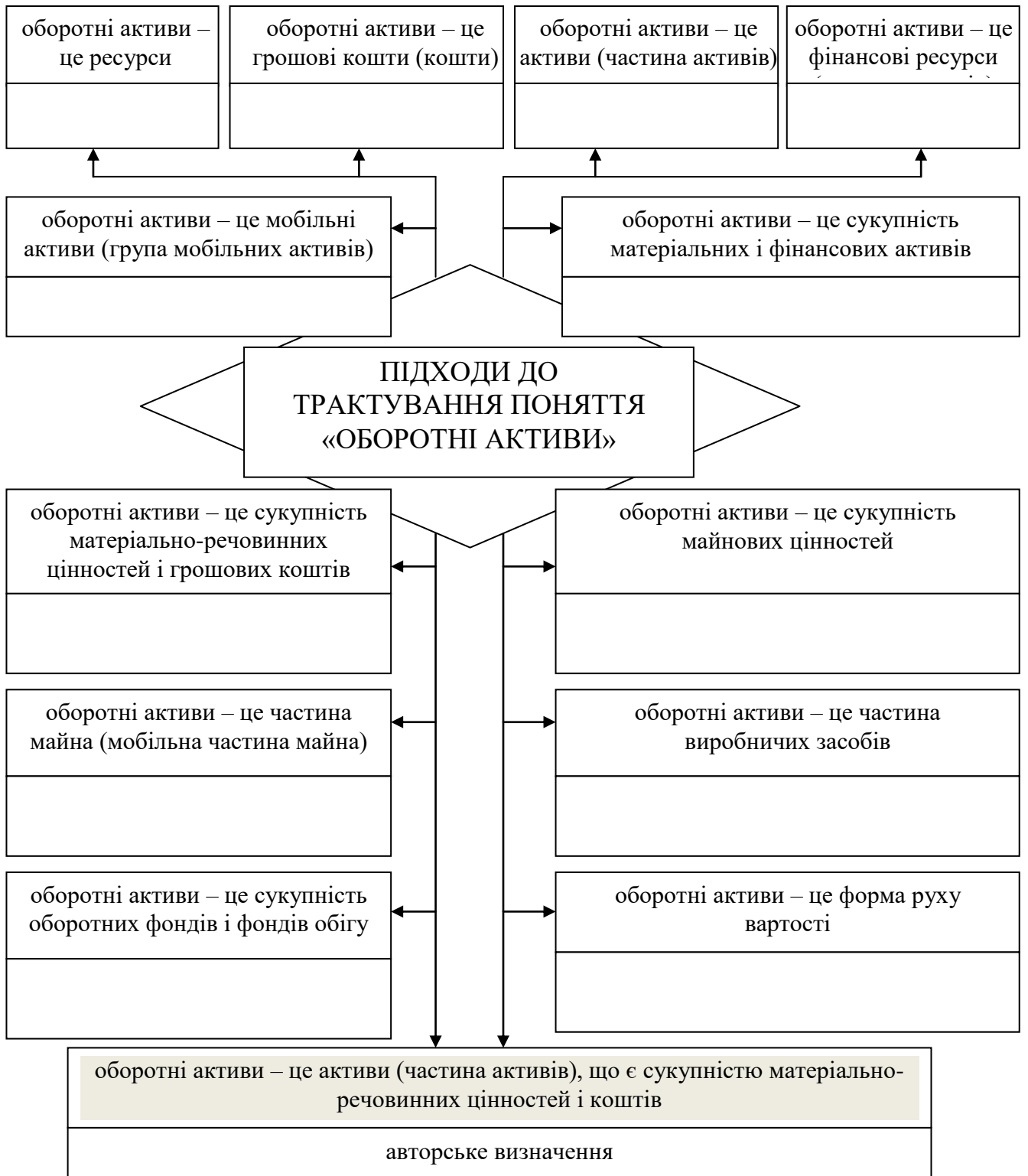

Рисунок 1.2 – Підходи до трактування сутності поняття «оборотні активи»

Сформовано автором

При цьому, варто відмітити, що підхід (деталізація ознак класифікації) до видового поділу оборотних активів у наукових працях різних учених-економістів є різним (таблиця А.2 додатку А). Однак, при розгляді

класифікаційних ознак, більшість дослідників першочергово виділяють такі ознаки, як поділ оборотних активів за джерелами фінансування, за видами; за участю в кругообігу. Так, за джерелами фінансування оборотні активи поділяються на:

- валові оборотні активи, які формуються за рахунок всіх власних, залучених та запозичених джерел їх фінансування;
- чисті оборотні активи (власні оборотні активи), які формуються тільки за рахунок власних джерел їх фінансування.

За видами оборотні активи поділяються на:

1) запаси, тобто «активи, які: утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством» [29]. Згідно П(С)БО 9 «Запаси» запаси включають:

« - сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, розподілу, передачі, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;

- незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу;

- готову продукцію, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом;

- товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;

- малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року» [39];

2) поточні біологічні активи, тобто «поточні біологічні активи тваринництва (дорослі тварини на відгодівлі і в нагулі, птиця, звірі, кролики, дорослі тварини, вибракувані з основного стада для реалізації, молодняк тварин на вирощуванні і відгодівлі), а також рослинництва (зернові, технічні, овочеві та інші культури)» [29];

3) дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – «заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем, якщо така інформація наводиться в окремій статті), скоригована на резерв сумнівних боргів (нетто)» [29];

4) дебіторська заборгованість за розрахунками:

- за виданими авансами, що включає суми авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів;

- з бюджетом, що включає дебіторську заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплату за податками, зборами та іншими платежами до бюджету;

5) інша поточна дебіторська заборгованість, включає дебіторську заборгованість, що не відноситься до дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги та до дебіторської заборгованості за розрахунками;

6) поточні фінансові інвестиції, які включають «фінансові інвестиції на строк, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів), а також сума довгострокових фінансових інвестицій, які підлягають погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [29];

7) гроші та їх еквіваленти, які включають готівку в касі підприємства, гроші на поточних та інших рахунках у банках в національній або іноземній

валютах, що можуть бути вільно використані для поточних операцій, а також грошові кошти в дорозі, електронні гроші, еквіваленти грошей;

8) витрати майбутніх періодів, тобто витрати, що були здійснені протягом поточного звітного періоду чи попередніх звітних періодів, однак відносяться до наступних звітних періодів;

9) інші оборотні активи, включають оборотні активи, які не відносяться до жодного попередньо зазначеного їх виду.

За участю в кругообігу, через виділення у виробничо-реалізаційному процесі підприємства двох сфер (сфери виробництва і сфери обігу), оборотні активи поділяються на:

- оборотні активи, тобто активи у сфері виробництва або оборотні фонди, які включають: сировину, матеріали, паливо, тару, напівфабрикати, в т.ч. власного виробництва, малоцінні швидкозношувальні предмети, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів тощо;

- оборотні активи, тобто активи у сфері обігу або фонди обігу, які включають: готову продукцію, товари, дебіторську заборгованість, грошові кошти та їх еквіваленти тощо.

Як зазначає колектив авторів на чолі із Аранчієм В.І, «встановлення оптимального співвідношення оборотних активів, що знаходяться в цих сферах, сприяє більш ефективному їх використанню. В цей же час чим більша питома вага оборотних активів у сфері виробництва та менша в сфері обертання, тим ефективніше вони використовуються» [1, с.151].

Для здійснення ефективного управління оборотними активами підприємства важливим є їх поділ за періодом функціонування на:

– ті, які необхідні для задоволення певних мінімальних довгострокових потреб підприємства і за своєю величиною є відносно постійними протягом року або операційного циклу підприємства, якщо він більше року;

– такі оборотні активи, величина яких залежить від певних сезонних змін, від розширення на певному етапі розвитку діяльності підприємства.

Такий поділ оборотних активів підтримується в роботах багатьох учених-економістів під час розгляду питань управління оборотним капіталом підприємства. Однак, «назви виділених груп оборотних активів у різних авторів є також різними. Так, перша група оборотних активів носить такі назви: «постійні (системні)» (Г.Б. Поляк, І.О. Бланк, Л.О. Коваленко, В. В. Ковальов, М.В. Гридчина, Є.Ф. Брігхем), «фіксовані» (Дж. К. Ван Хорн, Є.Г. Рясних, Г.Г. Кірейцев) та «стабільні» (О.С. Стоянова). Оборотні активи другої за періодом функціонування групи називають змінними (Г.Б. Поляк, І.О. Бланк, Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова, В. В. Ковальов, М.В. Гридчина), або тимчасовими (Є.Ф. Брігхем), або ж нестабільними (О.С. Стоянова)» [18, с.244].

Варто відмітити, що найбільш поширеними за цією ознакою поділу оборотних активів є такі назви: постійні оборотні активи та змінні оборотні активи.

Чітке розуміння суті та видів оборотних активів має велике практичне значення, так як правильне сприйняття економічної термінології, полегшує здійснення процесу управління як загальною діяльністю кожного підприємства, так і різними його напрямками (управління: діяльністю, операційною фінансовою діяльністю, інвестиційною діяльністю), а також допомагає виявленню взаємозалежності між різними чинниками фінансово-господарської діяльності, а також у побудові економічних прогнозів щодо доцільності управління оборотними активами підприємства.

1.2 Поняття, функції, принципи та методи управління оборотними активами підприємства

Ефективність господарської діяльності підприємства значною мірою залежить від рівня розвитку системи управління оборотними активами. Рациональне використання оборотних активів є одним з ключових факторів

підвищення темпів розвитку будь-якого підприємства, в т.ч. й агропромислового, ефективності виробництва й конкурентоспроможності підприємств, а також зниження собівартості їх продукції, робіт та послуг. З метою забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції, кожне підприємство повинно мати чітко сформований механізм управління своїми оборотними активами. Тому, вкрай важливим є питання розкриття теоретичного базису процесу управління оборотними активами. Першочергово варто відмітити, що управління оборотними активами є одним із пріоритетних напрямів у системі управління фінансами підприємства, «оскільки воно впливає на ефективність прийнятих управлінських рішень щодо стратегічного розвитку підприємства та оперативного управління його фінансовими ресурсами» [30, с. 27].

Дослідження суті поняття «управління оборотними активами підприємства» дало змогу визначити декілька підходів, що виокремлюються на основі представлених в економічній літературі трактувань цього поняття різними ученими-економістами (таблиця Б.1 додатку Б). Так, за результатами аналізу точок зору різних авторів на суть управління оборотними активами підприємства можна виокремити такі змістові підходи до основних аспектних характеристик цього поняття, які представляють його розгляд:

- в розрізі управління окремими видами оборотних активів - управління оборотними активами є «обґрунтування відповідних управлінських рішень щодо трьох основних напрямів: 1) управління дебіторською заборгованістю; 2) управління грошовими коштами і поточними фінансовими інвестиціями; 3) управління запасами» [5];

- як визначення обсягу і структури оборотних активів і джерел їх формування - управління оборотними активами – це «частина загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у формуванні необхідного обсягу і складу оборотних активів, їх фінансуванні й оптимізації структури» [4; 10; 50], «з метою забезпечення стабільної ефективності господарської діяльності та фінансової самостійності суб'єкта господарювання» [21];

- як сукупність (система) елементів (взаємозв'язків) – управління оборотними активами це «сукупність відокремлених, але пов'язаних між собою елементів, що забезпечують цілеспрямований вплив на об'єкт управління шляхом реалізації функцій управління через використання комплексу методів управління з метою забезпечення належного рівня фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності підприємства» [2]; «система цілеспрямовано організованих взаємодій між об'єктом (елементами оборотних активів і джерелами їх фінансування та економічними відносинами в процесі їх формування та використання в межах даної економічної системи та у взаємозв'язку із зовнішнім середовищем) та суб'єктом управління (органами управління підприємства, які причетні до прийняття управлінських рішень щодо ефективного функціонування оборотних активів і капіталу) шляхом реалізації функцій управління із застосуванням комплексу методів, засобів і фінансово-економічних інструментів дослідження і трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на них чисельних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища» [54; 59; 30].

- як комплекс заходів – управління оборотними активами є «комплексом заходів, які спрямовані на забезпечення умов оптимізації та безперервного процесу збільшення їх обсягу, формування достатнього їх обсягу, раціональної структури й ефективної організації їх використання» [38].

Визнаючи, що об'єктом управління є саме оборотні активи, вважаємо, що суть поняття «управління оборотними активами підприємства» варто розглядати з позиції узгодження управління оборотними активами із його загальною фінансовою стратегією, тому виокремлення у визначенні цього поняття того, що управління оборотними активами є частиною загальної політики стратегічного управління підприємством, а саме загальної його фінансової стратегії, є вкрай важливим. Крім того, розглядаючи саме фінансове управління оборотними активами (з позицій фінансового менеджменту), а не організаційне (з позицій менеджменту загалом), доцільно при визначенні суті

цього напрямку управління активами підприємства акцентувати увагу на управлінні і джерелами фінансування оборотних активів. На основі такої нашої позиції, пропонуємо поняття «управління оборотними активами підприємства» розглядати як частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у виборі та реалізації комплексу заходів, методів, та інструментів, що забезпечують умови безперервності процесів формування та використання оборотних активів, оптимізації джерел їх фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на них різних чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

Зауважимо, що «об'єктом управління в різний час у різному співвідношенні є товарні запаси у процесі формування, реалізації та зберігання, кредити, грошові залишки, дебіторська заборгованість, а також економічні відносини. З розвитком фінансового ринку та подальшою стабілізацією економіки виникає можливість раціонального використання тимчасово вільних грошових коштів підприємств, зокрема: вкладення їх в прибуткові інструменти фінансового ринку. Суб'єктами управління оборотними активами на підприємствах є загальні збори засновників, правління, фінансові і комерційні підрозділи, а також персонал суб'єктів підприємництва, що використовують специфічні методи цілеспрямованого впливу на оборотні активи» [5, с. 40-44].

Виходячи із даного нами визначення поняття «управління оборотними активами підприємства», вважаємо, що метою управління оборотними активами на будь-якому підприємстві, в т.ч. агропромисловому, є пошук оптимального співвідношення між необхідною потребою оборотних активів за їх видами та обсягом та джерелами їх фінансування, із забезпеченням відповідного рівня платоспроможності підприємства та рентабельності його діяльності (рисунок 1.3).

Досягнення визначеної мети може бути забезпечене через вирішення таких завдань (рисунок 1.3):

«- формування достатнього обсягу оборотних активів із позиції забезпечення поточної платоспроможності;

- оптимізація елементів оборотних активів, спрямована на виконання нормативів ліквідності;
- ефективне використання оборотних активів для забезпечення прибутковості та рентабельності діяльності суб'єкта господарювання;
- формування джерел фінансування оборотних активів із урахуванням вимог забезпечення фінансової стійкості» [30, с.29-30; 10, с.109].

Рисунок 1.3 – Основна мета та завдання управління оборотними активами підприємства

Складено автором за джерелами [30; 10]

Реалізація процесу управління оборотними активами будь-якого підприємства пов'язана із функціями, здійснення яких забезпечує досягнення поставленої мети та завдань управління. Такими функціями є (рисунок 1.4):

- аналітична функція, що полягає у проведенні постійного аналізу стану оборотних активів та усіх їхніх складових, порівняння обсягів оборотних активів з поточними зобов'язаннями, дослідження їхньої динаміки, здійснення аналізу факторів, які впливають на стан оборотних активів;

- стабілізуюча функція, що полягає у забезпеченні достатнього рівня ліквідності та платоспроможності підприємства, що є досить важливим для стабільного його функціонування та подальшого розвитку;

- контрольна функція, що полягає у створенні системи постійного контролю за обсягами оборотних активів та достатністю джерел їх фінансування, а як результат, здійснення контролю за станом ліквідності та платоспроможності підприємства.

Крім того, при здійсненні управління оборотними активами, вкрай важливим є дотримання певних принципів управління, що забезпечують не тільки здійснення процесу управління загалом, а й сприяють підвищенню його ефективності. Розгляд принципів управління, які виокремлюються у спеціалізованій літературі, дозволив узагально представити такий перелік принципів, що забезпечують ефективність управління оборотними активами підприємства (рисунок 1.4):

- принцип комплексності. «Комплексність управління вимагає охоплення всіх ланок і сторін діяльності, всебічного вивчення причинних залежностей в діяльності банку» [31];

- принцип системного підходу. Оборотні активи, як досліджуваний об'єкт мають розглядається як «складна динамічна система, яка включає низку елементів, певним чином пов'язаних між собою і зовнішнім оточенням» [31];

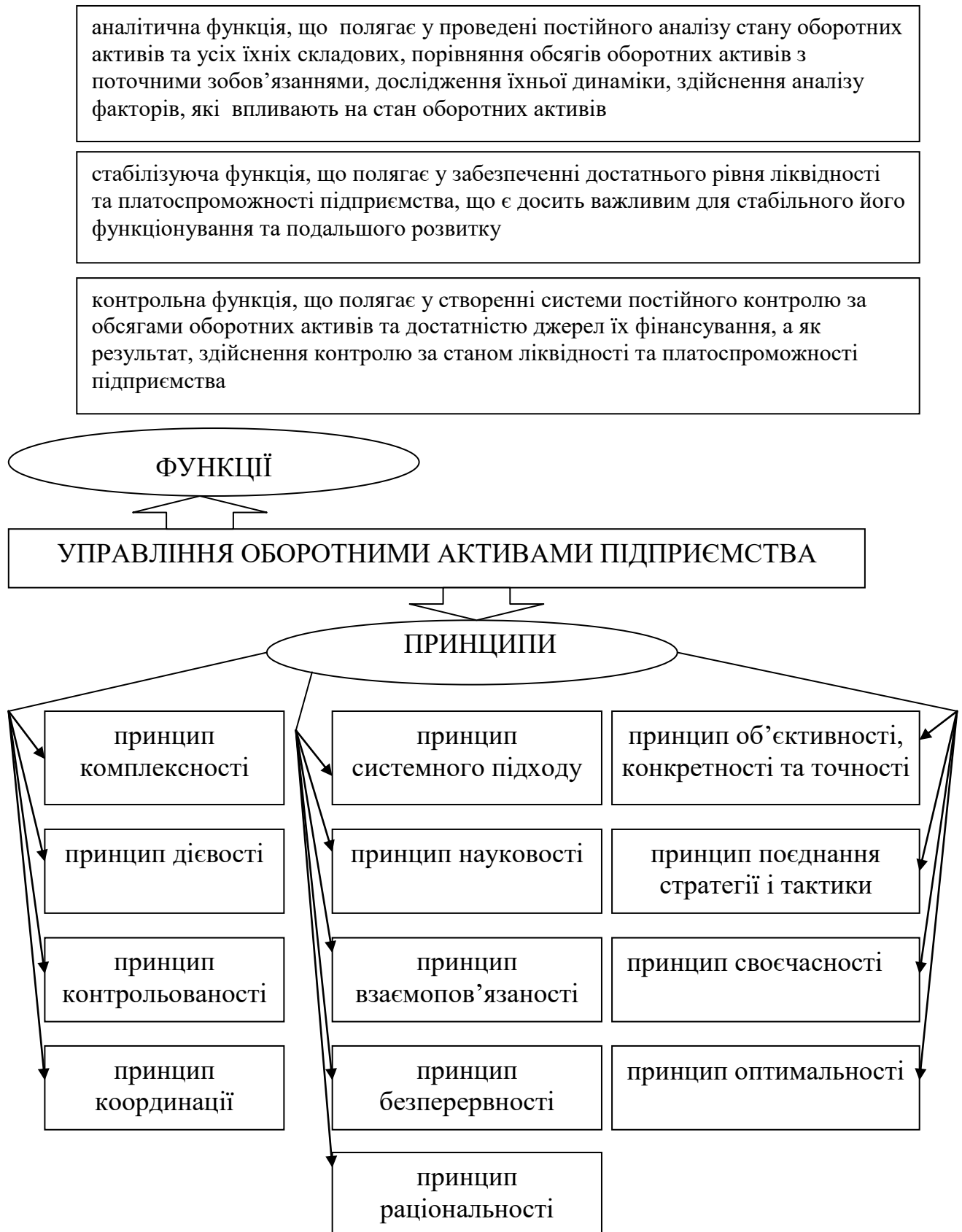

Рисунок 1.4 – Функції та принципи управління оборотними активами підприємства

Складено автором за даними джерел [31; 36; 60]

- принцип об'єктивності, конкретності та точності. Управління оборотними активами «має будуватися на достовірній, перевірній інформації, що реально відображає об'єктивну дійсність, а висновки мають бути обґрунтовані точними аналітичними розрахунками» [31];

- принцип дієвості. Управління оборотними активами «покликане бути дійовим, активно впливати на процес діяльності підприємства і його результати» [36, с. 208];

- принцип науковості. Управління оборотними активами «повинне мати науковий характер, тобто базуватись на основах економічної науки, а також враховувати конкретні умови розвитку національних економік, використовувати прогресивні методи фінансово-економічних досліджень та математичного моделювання» [31];

- принцип поєднання стратегії і тактики. Управління оборотними активами повинне забезпечувати виконання завдань і тактичного, і стратегічного характеру. «Це викликане структурою активів та необхідністю поєднувати ці два напрями, задля нормального функціонування підприємства. Вони повинні бути взаємозв'язаними та ефективно доповнювати один одного. Це саме стосується і стратегічного та тактичного планування в процесі управління активами» [31];

- принцип контрольованості. Використання контролю в процесі управління оборотними активами є обов'язковим елементом самого процесу управління. Контроль «дозволяє своєчасно виявляти помилки в процесі функціонування підприємства, аналізувати їх та приймати відповідні рішення стосовно їх коригування та прийняття управлінських рішень [31];

- принцип взаємопов'язаності. Управління оборотними активами відбувається у межах загальної системи управління фінансами підприємств, оскільки будь-яке управлінське рішення впливає на ефективність діяльності підприємств [59];

- принцип своєчасності. Кожне управлінське рішення щодо використання та формування складової оборотних активів має прийматися на основі отримання оперативної достовірної інформації та своєчасно [59];

- принцип координації. Спрямований на досягнення узгодженості управлінських рішень у сфері оборотних активів з рішеннями щодо поточних зобов'язань [59];

- принцип безперервності. Управління оборотними активами розглядається як постійний процес, який забезпечує прийняття ряду управлінських рішень, що впливають на ліквідність, конкурентоспроможність та платоспроможність підприємства

- принцип оптимальності. Управлінське рішення направляється на знаходження оптимального розміру обсягів оборотних активів та усіх їхніх складових [59];

- принцип раціональності. Усі складові оборотних активів повинні бути раціонально розміщені між стадіями відтворювального процесу підприємства [59].

Практикою здійснення процесу управління оборотними активами зарубіжними та вітчизняними підприємствами виділено ряд таких, найбільш застосовуваних методів управління:

- коефіцієнтний метод, за допомогою якого розраховують показники, що характеризують стан оборотного капіталу, а також стан джерел формування оборотного капіталу та ефективність його використання. Методи нормування, що можуть бути використані лише для оборотних виробничих фондів, готової продукції на складі, а також відвантаженої продукції, на яку розрахункові документи не здані в банк. Нормування оборотних активів підприємств – це визначення потреби в оборотних коштах, що залежить від різних факторів: організації процесу виробництва, умов постачання товарно-матеріальних цінностей та умов реалізації готової продукції;

- Метод ABC-аналіз, згідно з яким усю номенклатуру запасів, що використовують на виробництві, залежно від їхньої цінності, поділяють на 3

категорії. Група А – запаси, які є найціннішими з погляду їхньої вартості, але використовуються у незначних кількостях; група В – запаси із середньою вартістю і середньою кількістю їх використання у виробничому процесі; група С – різноманітний асортимент запасів, які одночасно є незначними з погляду їхньої вартості у грошовому вираженні. АВС-аналіз незалежно від сфери його застосування (виробничі підприємства, торгові оптові або роздрібні підприємства) проводиться у такій послідовності: вибір об'єкта аналізу; визначення параметра, за яким буде проводитися аналіз об'єкта; складання рейтингового списку об'єктів за зниженням значущості параметра (вверхній частині розташовуються товари, що займають найбільшу питому вагу в обороті; внизу списку – ті, що займають найменшу); визначення груп А, В і С.

- метод XYZ, що поділяє сировину (матеріали) на 3 класи, залежно від рівномірності їхнього споживання у виробництві, та який проводиться у такій послідовності: визначення об'єкта аналізу: клієнт, постачальник, товарна група, номенклатурна одиниця тощо; визначення параметра, за яким буде проводитися аналіз об'єкта; визначення періоду та кількості періодів, за якими буде проводитися аналіз: тиждень, декада, місяць, квартал, півріччя, рік.

Таким чином, відмітимо, що організація процесу управління оборотними активами підприємства включає такі етапи, як: «визначення оптимального складу та структури оборотних засобів; передбачення потреби підприємства в поточних активах; окреслення основних джерел фінансування оборотного капіталу; розпорядження та маневрування оборотними активами; відповідальність за зберігання та ефективне використання оборотних активів» [27].

2 Аналітичні засади управління оборотними активами агропромислових підприємств України

2.1 Аналіз стану розвитку аграрно-промислового комплексу України у 2016-2020 роках

Важливою галуззю вітчизняної економіки, що забезпечує продовольчу безпеку держави, робочі місця для сільського населення є аграрний сектор, в якому виробляється близько 20% валового внутрішнього продукту. Цей сектор займає друге місце з експорту продукції серед всіх секторів економіки України та, багато років має позитивне економічне сальдо. Адже, саме сільське господарство є важливою сировинною базою харчової та переробної галузей промисловості. При цьому, «суб'єктами економічних відносин в аграрному секторі є: суспільство у цілому в особі держави, сільськогосподарські підприємства, індивідуальні виробники сільськогосподарської продукції (фермери, сімейно-індивідуальні господарства)» [14, с. 320].

Варто зауважити, що галузь сільського господарства має ряд особливостей, що відрізняють її від інших галузей економіки. Такими особливостями є:

« - аграрні підприємства працюють в умовах ризику і невизначеності, тому що в сільському господарстві економічний процес відтворення тісно переплітається з біологічними процесами;

- сільськогосподарське виробництво здійснюється в різних ґрунтово-кліматичних умовах (гарних, середніх і поганих), що безпосередньо позначається на результатах господарської діяльності підприємств;

- на відміну від промисловості, до процесу сільськогосподарського виробництва залучено не три, а чотири ресурси, такі як основні й оборотні

фонди, жива праця і земля, причому земля в сільському господарстві є головним засобом виробництва;

- для сільського виробництва характерною є сезонність виробництва, яка виявляється в нерівномірному використанні робочої сили, засобів виробництва, а також у нерівномірному надходженні продукції та доходів протягом року;

- сільське господарство – це кредитомістка галузь, яка не може нормально розвиватися без додаткових фінансових ресурсів;

- сільське господарство є менш інвестиційно привабливою галуззю порівняно з низкою інших галузей народного господарства, що спричинено тривалим періодом виробництва сільськогосподарської продукції;

- у сільському господарстві порівняно з іншими галузями значно ускладнюється процес управління виробництвом» [44].

Сучасні проблеми аграрного сектору економіки тісно пов'язані з вузловими питаннями розвитку аграрної економіки, а також з політичними та соціально-психологічними особливостями розвитку агропромислового комплексу.

Агропромисловий комплекс є найбільшим базовим комплексом в економіці України. В агропромисловому комплексі України «зайнято близько 35% усіх працюючих у сфері матеріального виробництва. У цій галузі зосереджено понад чверть усіх виробничих фондів та утворюється майже 15% ВВП країни» [28, с. 84].

Агропромисловий комплекс України має складну структуру, оскільки до нього належать усі види виробництв та виробничого обслуговування, започаткування та розвиток яких направлені на виробництво кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини. Так, до агропромислового комплексу відносяться:

«- галузі, що виробляють засоби та предмети виробництва для агропромислових підприємств;

- сільськогосподарське виробництво;

- галузі, що здійснюють переробку, збереження, транспортування продукції із сільськогосподарської сировини, доведення її безпосередньо до споживача;

- галузі, що забезпечують виробничу та соціальну інфраструктуру аграрної сфери.

Зазначимо, що «кожна з галузей агропромислового комплексу виконує свою роль у процесах відтворення економіки, але основою є сільськогосподарське виробництво. Зазначена роль сільського господарства у системі агропромислового комплексу зумовлена тим, що кінцевим продуктом усього комплексу є сільськогосподарська продукція» [16].

Таким чином, до агропромислового комплексу належать усі види виробництв та виробничого обслуговування, створення та розвиток яких спрямовані на виробництво кінцевої споживчої продукції із сільськогосподарської сировини. При цьому агропромисловий комплекс України об'єднує три основні галузі:

- сільськогосподарське машинобудування, машинобудування для харчової промисловості, агрохімія (виробництво мінеральних добрив та мікробіологічна промисловість), комбікормова промисловість, система матеріально-технічного обслуговування сільського господарства, меліоративне та сільське будівництво;

- тваринництво, рослинництво, рибальство та лісове господарство;

- харчова промисловість, складське, холодильне, спеціалізоване транспортне господарство, торговельні та інші підприємства й організації, що здійснюють доведення кінцевого продукту до споживача, включаючи оптові ринки, роздрібну торгівлю та громадське харчування.

Аналіз тенденцій основних показників діяльності сільськогосподарських підприємств України наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка основних показників діяльності підприємств сільського господарства України за 2016-2020 роки

Показники	Роки					Відхилення		Відхилення	
	2016	2017	2018	2019	2020	2020р. від 2016 р.		2020р. від 2019 р.	
						Абсолютна величина	Відносна величина, %	Абсолютна величина	Відносна величина, %
Кількість підприємств, од.	74620	76593	76328	75450	73368	-1252	-1,68	-2082	-2,76
Додана вартість за витратами виробництва, млрд. грн	190,2	200,3	207,6	211,4	270,3	+80,1	+42,11	+58,9	+27,86
Посівні площі культур сільськогосподарських під урожай, тис. га	x	27095,8	27637,7	27841,7	27974,0	x	x	+132,3	+0,48
Кількість найманих працівників, осіб	598263	574300	564874	553245	523782	-74481	-12,45	-29463	-5,33
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млрд. грн	414,8	467,6	540,5	572,7	624,1	+209,3	+50,46	+51,4	+8,98

Розраховано автором за даними джерел [19; 20; 40]

З даних таблиці 2.1 видно, що хоча кількість сільського господарства за 2016-2020 роки скоротилась на 1252 од. (на 1,68%), кількість найманих працівників скоротилась на 74481 особу (на 12,45%), обсяг реалізованої продукції цими підприємствами за цей період вагомо зріс на 209,3 млрд. грн (на 50,46%). Позитивною тенденцією щодо зростання за 2016-2020 роки характеризується обсяг доданої вартості за витратами виробництва в сільському господарстві. Так у 2020 році порівняно з 2016 роком додана вартість за витратами виробництва зросла з 190,2 млрд грн до 270,3 млрд грн, тобто на 80,1 млрд грн (на 42,11%). Порівняно із 2019 роком додана вартість за витратами виробництва у 2020 році зросла на 58,9 млрд грн (на 27,86%). Не останню роль в отриманні позитивної тенденції як за обсягом реалізованої продукції та доданою вартістю за витратами виробництва

сільськогосподарських підприємств відіграло збільшення в період, який аналізується, посівних площ культур сільськогосподарських під урожай. Так, у 2020 році їх площа зросла порівняно із 2019 роком на 132,3 тис. га (на 0,48%).

Діяльність будь-якого підприємства чи галузі характеризується з позицій одержаних фінансових результатів за певний звітний період. Так, аналіз динаміки фінансових результатів підприємств сільського, лісового та рибного господарства представлено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміки фінансових результатів до оподаткування підприємств сільського, лісового та рибного господарств України за 2016-2020 роки

Показники	Роки					Відхилення		Відхилення	
	2016	2017	2018	2019	2020	2020р. від 2016 р.		2020р. від 2019 р.	
						Абсолютна величина	Відносна величина, %	Абсолютна величина	Відносна величина, %
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млн грн	91109,5	69344,1	71478,5	94041,4	81775,2	-9334,3	-10,25	-12266,2	-13,04
Фінансовий результат підприємств, які одержали прибуток, млн грн	103942,2	89876,7	94402,3	116561,3	108577,5	+4635,3	+4,46	-7983,8	-6,85
Фінансовий результат підприємств, які одержали прибуток у % до загальної кількості підприємств	87,8	86,2	86,3	83,1	82,6	-5,2	-5,92	-0,5	-0,60
Фінансовий результат підприємств, які одержали збиток, млн грн	12832,7	20532,6	22923,8	22519,9	26802,3	+13969,6	+108,86	+4282,4	+19,02
Фінансовий результат підприємств, які одержали збиток у % до загальної кількості підприємств	12,2	13,8	13,7	16,9	17,4	+5,2	+42,62	+0,5	+2,96

Розраховано автором за даними джерела [56]

Дані таблиці 2.2 свідчать про те, що у 2020 році отримано нижчі показники фінансових результатів до оподаткування підприємств сільського, лісового та рибного господарств порівняно із 2016 роком (відхилення становить 9334,3 млн грн або 10,25%), а також порівняно із 2019 роком (відхилення становить 12266,2 млн грн або 13,04%). Така ситуація склалась через переважне отримання підприємствами цих галузей такого фінансового результату їх діяльності, як збиток. Так, у 2020 році порівняно із 2016 роком збиток зріс на 13969,6 млн грн (на 108,86%), а порівняно із 2019 роком він зріс на 4282,4 млн грн (на 19,02%).

Водночас зросла і частка збиткових підприємств у їх загальній кількості. Так, у 2020 р. фінансовий результат підприємств, які одержали збиток у % до загальної кількості підприємств був найвищим за весь аналізований період і становив 17,4%, що на 42,62% вище ніж у 2016 році та на 2,96% вище за показник 2019 року.

Зменшення загального фінансового результату діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарств та зростання серед них збиткових підприємств пов'язане із зростанням витрат цих підприємств, подорожчанням кредитних ресурсів, необхідних для фінансування їх діяльності, а також ще мало запровадженими на той період програмами підтримки сільського господарства державою.

На фінансову результативність діяльності підприємств агропромислового комплексу України здійснює вагомий вплив рівень управління оборотними активами цих підприємств. З метою аналізу стану та динаміки оборотних активів велики, середніх та малих підприємств України загалом та підприємств сільського, лісового та рибного господарств зокрема, опрацьовано статистичні дані Державної служби статистики України за 2016-2020 роки (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка обсягу оборотних активів та їх складових велики, середніх та малих підприємств України загалом та підприємств сільського, лісового та рибного господарств за 2016-2020 роки

Показники	Роки					Відхилення		Відхилення	
	2016	2017	2018	2019	2020	2020р. від 2016 р.		2020р. від 2019 р.	
						Абсолютна величина	Відносна величина, %	Абсолютна величина	Відносна величина, %
За підприємствами України									
Оборотні активи, млрд. грн	5772,8	5650,8	6282,1	6640,3	7360,6	+1587,8	+27,50	+720,3	+10,85
Запаси, млрд. грн	1046,5	1294,6	1548,1	1624,2	1739,2	+692,7	+66,19	+115	+7,08
поточні біологічні активи	18,9	21,5	26,6	28,8	31,8	+12,9	+68,25	+3,0	+10,42
дебіторська заборгованість	3945,6	3459,2	3873,2	4072,1	4474,4	+528,8	+13,40	+402,3	+9,88
поточні фінансові інвестиції	189,1	167,4	151,8	156,4	245,1	+56,0	+29,61	+88,7	+56,71
грошові кошти	334,5	365,6	377,1	463,5	545,6	+211,1	+63,11	+82,1	+17,71
витрати майбутніх періодів	93,1	87,3	84,3	69,8	70,5	-22,6	-24,27	+0,7	+1,0
інші оборотні активи	145,1	255,0	223,7	225,5	254,0	+108,9	+75,05	+28,5	+12,64
За підприємствами сільського, лісового та рибного господарств									
Оборотні активи, млрд. грн	1318,7	639	654,2	641	711,1	-607,6	-46,08	+70,1	+10,94
Частка у загальних оборотних активах України, %	22,84	11,31	10,41	9,65	9,66	-13,18	-57,71	+0,01	+0,08
- запаси, млрд. грн	160,2	203,4	256	270,7	289,1	+128,9	+80,46	+18,4	+6,80
Частка у загальній сумі оборотних активів СГ*, ЛГ* і РГ*, %	12,15	31,83	39,13	42,23	40,66	+28,51	+234,66	-1,58	-3,73
- поточні біологічні активи, млрд. грн	17,0	18,4	23,7	25,3	28,1	+11,1	+65,29	+2,8	+11,07
Частка у загальній сумі оборотних активів СГ*, ЛГ* і РГ*, %	1,29	2,88	3,62	3,95	3,95	+2,66	+206,53	0	+0,12
- дебіторська заборгованість, млрд. грн	1092,1	365,7	325,9	297,7	329,6	-762,5	-69,82	+31,9	+10,72
Частка у загальній сумі оборотних активів СГ*, ЛГ* і РГ*, %	82,83	57,23	49,83	46,44	46,35	-36,48	-44,03	-0,09	-0,20
- поточні фінансові інвестиції, млрд. грн	2,1	2,2	1,9	1,7	1,7	-0,4	-19,05	0	0
Частка у загальній сумі оборотних активів СГ*, ЛГ* і РГ*, %	0,16	0,34	0,29	0,28	0,24	+0,08	+50,12	-0,03	-9,86
- грошові кошти, млрд. грн	19,5	20,1	21,9	23,6	39,4	+19,9	+102,05	+15,8	+66,95
Частка у загальній сумі оборотних активів СГ*, ЛГ* і РГ*, %	1,48	3,15	3,35	3,68	5,54	+4,06	+274,69	+1,86	+50,49
- витрати майбутніх періодів, поточні біологічні активи	5,8	6,8	6,9	7,4	8,6	+2,8	+48,28	+1,2	+16,22
Частка у загальній сумі оборотних активів СГ*, ЛГ* і РГ*, %	0,44	1,06	1,05	1,15	1,21	+0,77	+174,97	+0,05	+4,76
- інші оборотні активи, млрд. грн	21,9	22,4	17,8	14,5	14,5	-7,4	-33,79	0	0
Частка у загальній сумі оборотних активів СГ*, ЛГ* і РГ*, %	1,66	3,51	2,73	2,27	2,05	+0,39	+22,78	-0,22	-9,86

* СГ – сільське господарство; ЛГ – лісове господарство; РГ – рибне господарство

Розраховано автором за даними джерела [34]

При порівнянні динаміки обсягів і структури оборотних активів та їх складових велики, середніх та малих підприємств України та підприємств сільського, лісового та рибного господарств за 2016-2020 роки, що наведені у таблиці 2.3, відмічається той факт, що оборотні активи підприємств України у 2020 році порівняно із 2016 роком майже щорічно зростали (виключенням є 2017 рік). За цей період вони зросли на 1587,8 млрд.грн (на 27,5%), при цьому за 2019-2020 рр. зростання становило 720,3 млрд грн (10,85%). Аналіз частки оборотних активів підприємств сільського, лісового та рибного господарств в загальній величині оборотних активів підприємств України дозволив визначити, що вона зменшилась від 22,84% у 2016 році до 9,66% у 2020 році (зменшення за 2016-2020 роки становило 57,87%).

Що ж стосується динаміки оборотних активів підприємств сільського, лісового та рибного господарств, то дані таблиці 2.3 свідчать, що за 2016-2020 роки їх загальна сума зменшилась на 607,6 млрд грн (на 46,08%). При цьому позитивним є те, що у 2020 році порівняно із 2019 роком відмічається зростання обсягу оборотних активів на 70,1 млрд грн (на 10,94%).

У результаті аналізу структури оборотних активів підприємств сільського, лісового та рибного господарств, можна констатувати, що найбільшу частку в них займала дебіторська заборгованість, яка становила у 2016 році 82,83%, а у 2020 році – 46,35%. Однак, позитивним є той факт, що частка дебіторської заборгованості зменшилась, що свідчить про зменшення боргів покупців перед цими підприємствами, покращення інкасації дебіторської заборгованості. При цьому, спостерігається зростання запасів підприємств сільського, лісового та рибного господарств як за обсягом (у 2020 році вони зросли порівняно із 2016 роком на 128,9 млрд грн (на 80,46%)), так і за їх питомою вагою у загальній величині їх оборотних активів (у 2016 році питома вага становила 12,15%, а у 2020 році вона зросла до 40,66% (зростання становило 234,66%)).

Майже однакові частки в оборотних активах підприємств сільського, лісового та рибного господарств займають поточні біологічні активи (у 2016

році вона становила 1,29%, а у 2020 році вона зросла на 206,53% і склала 3,95%) та грошові кошти (у 2016 році вона становила 1,48%, а у 2020 році вона зросла на 274,69% і склала 5,54%).

Продовжуючи дослідження стану та розвитку агропромислового комплексу України, зауважимо, що є цікавим розгляд результатів рейтингування областей України за вирощуванням різних культур за 2020-2021 роки, який представлено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Динаміка показників, що визначають місце Хмельницької області у рейтингуванні областей України за вирощуванням різних культур за 2020-2021 роки

Культура, що вирощується	Місце в рейтингу серед 25 областей		Намолочено, тис. т.		У процентах до прогнозу у	
	2020 р.	2021 р.	2020 р.	2021 р.	2020 р.	2021 р.
Пшениця	9	10↓	1177,0	1427,7↑	100,0	109,5↑
Ячмінь	11	11	394,03	386,7↓	100,0	90,94↓
Кукурудза	4	4	2589,7	3417,0↑	100,0	95,0↓
Соняшник	14	16↓	527,6	555,3↑	100,0	100,0
Соя	1	1	312,9	450,0↑	100,0	100,0
Цукровий буряк	3	2↑	939,2	1500,0↑	99,60	100,0↑
Ріпак	2	2	211,1	290,0↑	100,0	110,4↑
Горох	16	16	10,5	9,0↓	89,19	60,0↓

Розраховано автором за даними джерела [51]

Дані таблиці 2.4 свідчать про те, що серед сільськогосподарських підприємств Хмельницької області у 2020-2021 роках мали найвищий намот, ті з них, які займаються вирощуванням кукурудзи (в рейтингу 25 областей за цією культурою область займала 4 місце). Однак, саме за цією культурою прогнозні показники були досягнуті у 2021 році на 95,0%.

За вирощуванням сої Хмельницька область стійко займає перше місце, при чому намот за цією культурою зріс у 2021 році на 137,1 тис. т., тобто на 43,82%. Така ж ситуація спостерігається за вирощуванням ріпака (Хмельницька область займає 2 місце серед інших областей України): намот зріс на 78,9

тис. т., тобто на 37,38%. При цьому, прогнозні показники щодо намолоту цієї культури у 2021 році були перевиконані на 10,4%. Таким чином, сільськогосподарські підприємства Хмельниччини у 2020-2021 роках майже за всіма культурами відзначається виконання прогнозних показників щодо їх намолоту.

Зазначимо, що за останні роки агропромисловий комплекс України перетворився на ключову галузь вітчизняної економіки. При чому, українські аграрії випередили металургів у 2018 р. і вийшли за обсягами експорту продукції в лідери ринку, що забезпечило близько 40% валютної виручки нашої держави.

2.2 Характеристика діяльності ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» та аналіз її фінансово-майнового забезпечення у 2018-2020 роках

ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» зареєстроване 12.12.2007 р. і є складовою агрохолдингу VITAGRO, діяльність якого охоплює рослинництво, садівництво і тваринництво, забезпечуючи повний цикл сільськогосподарського виробництва. Профілем бізнесу VITAGRO є:

а) рослинництво, основними культурами, які вирощуються VITAGRO, є:

1) зернові культури:

- озима пшениця;
- озимий ячмінь;
- ярий ячмінь;
- кукурудза;

2) олійні культури:

- соя;
- озимий ріпак;
- соняшник;

3) технічні культури: цукрові буряки.

Для забезпечення високоякісним посівним матеріалом в 2013 р введений в експлуатацію власний завод з переробки насіння;

б) елеватор: 8 вересня 2017 року відбулося урочисте відкриття елеватора групи компаній VITAGRO в с. Закупне Чемеровецького району Хмельницької області. Потужність зберігання нового зернового комплексу складає 82 тис. т. Потужність автоприєма нового елеватора становить 6 тис. т / добу, автоотгрузки - 3 тис. т / добу. Підприємство може прийняти з ж / д транспорту 1,89 тис. т / добу та відвантажити на залізницю також 1,89 тис. т / добу;

в) садівництво. Починаючи з 2010 р, керівництвом компанії було прийнято рішення про відродження галузі садівництва на Хмельниччині. Мета цього рішення - вирощування плодово-ягідної продукції з мінімальним застосуванням пестицидів для вживання в свіжому вигляді. Це дало можливість створити нові робочі місця. Станом на 01.01.2015 р в компанії налічується 400 га плодово-ягідних насаджень інтенсивного типу плодоношення. З них 284 га - плодових, 116 га - ягідних насаджень. У 2014 р побудована перша черга холодильника з регульованим газовим середовищем, розрахованого на зберігання 5 тис. т фруктів;

г) свинарство. У 2011 р групою компаній побудовано свинокомплекс потужністю 20 тис. Голів свиней на рік. У 2012 р зданий ще один свинокомплекс, що включає в себе репродуктор і 2 відгодівельних комплексу. У 2013 р введено в експлуатацію репродуктор на 630 свиноматок, а в 2014 р - ВІДГОДІВЕЛЬНИК на 6,5 тис. Голів свиней, розпочаті роботи з будівництва ще одного репродуктора на 1,2 тис. Свиноматок. У зв'язку зі збільшенням поголів'я свиней побудований сучасний комбікормовий завод для забезпечення власних потреб в комбікормах.

д) скотарство. Загальна кількість поголів'я молочного стада налічує понад 3,5 тис. голів. На всіх молочних комплексах групи компаній встановлені молокопроводи італійського виробництва. Запущені в роботу шість сучасних кормороздавачів;

е) інша діяльність. Також в 12 областях України і в Молдові VITAGRO здійснює дистрибуцію засобів захисту рослин, насіння, мікродобрив, сільськогосподарської техніки та запчастин до неї. Окремим напрямком діяльності компанії є будівництво доріг та виробництво асфальту і цегли на власних заводах в Хмельницькій області.

Отже, одним із підприємств, які формують структуру VITAGRO є ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО», основним видом діяльності якого є оброблення насіння для відтворення. УКРЕЛІТАГРО створене з метою здійснення й інших видів діяльності, а саме:

- вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур;
- вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів;
- вирощування зерняткових і кісточкових фруктів;
- вирощування ягід, горіхів, інших плодових дерев і чагарників;
- відтворення рослин;
- розведення великої рогатої худоби молочних порід;
- розведення іншої великої рогатої худоби та буйволів;
- розведення овець і кіз;
- розведення свиней;
- розведення інших тварин;
- змішане сільське господарство;
- допоміжна діяльність у рослинництві;
- допоміжна діяльність у тваринництві;
- післяурожайна діяльність;
- виробництво м'яса;
- виробництво фруктових і овочевих соків;
- інші види перероблення та консервування фруктів і овочів;
- виробництво олії та тваринних жирів;

- виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості;
- виробництво хліба та хлібобулочних виробів;
- виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання;
- виробництво макаронних виробів і подібних борошняних виробів;
- виробництво інших харчових продуктів, н.в.і.у.;
- виробництво готових кормів для тварин, що утримуються на фермах;
- надання в оренду сільськогосподарських машин і устаткування;
- надання в оренду вантажних автомобілів;
- надання в оренду автомобілів і легкових автотранспортних засобів;
- надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна.

Майно ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» становлять основні фонди та оборотні кошти а також цінності вартість яких відображається у самостійному балансі. Учасниками товариства є ТОВ «ГРУПА КОМПАНІЙ VITAGRO») (99,0% статутного капіталу) та громадянин України Лабазюк Петро Петрович (1,0% статутного капіталу). Джерелами формування майна є :

- грошові та матеріальні внески власника підприємства;
- доходи, одержані від реалізації продукції, а також від інших видів фінансово-господарської діяльності;
- доходи від цінних паперів;
- кредити банків та інших кредиторів;
- капітальні вкладення та дотації з бюджетів;
- надходження від роздержавлення і приватизації власності;
- безоплатні або благодійні внески, пожертвування організації, підприємств і громадян;
- придбання майна іншого підприємства, організації;
- інше майно, набуте на підставах, незаборонених законодавством.

Управління підприємством здійснює його керівник – директор. Директор несе повну відповідальність за стан та діяльність підприємства, за правильне та

рентабельне ведення всього господарства, розпоряджається коштами та майном відповідно до законодавства, погоджує з власником підприємства, відповідає за формування та виконання фінансових планів та інше.

Для більш детального аналізу діяльності ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» слід охарактеризувати його основні техніко – економічні показники та комплексну оцінку його балансу. Даний аналіз ґрунтується на характеристиці і детальному вивченні фінансової звітності підприємства, зокрема Звіту про фінансовий стан (Баланс), Звіту про фінансові результати (додаток В). Так, в таблиці 2.5 наведено динаміку основних техніко-економічних показників товариства за 2018-2020 роки.

Таблиця 2.5 – Аналіз основних техніко-економічних показників ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» за 2018 – 2020 роки

Показник	Рік			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
	2018	2019	2020	2019/2017	2020/2019	2019/2018	2020/2019
	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід (виручка) від реалізації продуктів, робіт та послуг, тис. грн	234540	358335	296243	+123795	-62092	152,78	82,67
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	162272	360401	292453	+198129	-67948	222,10	81,15
Витрати на 1 грн реалізованої продукції, грн/грн	0,69	1,01	0,99	+0,31	-0,02	145,37	98,15
Операційні витрати, тис. грн	282622,0	420548,00	306420,00	+137926,0	-114128,0	148,80	72,86
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	180816	47734	70768	-133082	+23034	26,40	148,25
Рентабельність реалізованої продукції, %	63,98	11,35	23,10	-52,63	+11,74	17,74	203,47
Вартість основних фондів на кінець звітного періоду, тис. грн	39858	37568	46226	-2290,00	+8658,0	94,25	123,05
Фондовіддача, грн/грн	5,88	9,54	6,41	+3,65	-3,13	162,10	67,19

Кінець таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8
Фондомісткість, грн/грн	0,17	0,10	0,16	-0,07	+0,05	61,69	148,84
Середньорічна вартість запасів, тис. грн	319608	257621	180170	-61987,0	-77451,0	80,61	69,94
Оборотність запасів	1	1	2	+0,66	+0,25	189,54	118,21
Середньорічна вартість дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, тис. грн	53218	65800	64533	+12582,0	-1267,0	123,64	98,07
Оборотність дебіторської заборгованості	4	5	5	+1,04	-0,86	123,57	84,30
Середньорічна вартість кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, тис. грн	64524	83927	27043	+19403,0	-56884,0	130,07	32,22
Оборотність кредиторської заборгованості	4	4	11	+0,63	+6,68	117,46	256,57
Середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб	100	103	118	+3,00	+15,0	103,0	114,56
Продуктивність праці одного працівника (робітника), тис. грн/особу	2345,4	3479,0	2510,5	+1133,58	-968,45	148,33	72,16

Складено автором за даними додатку В

Станом на 2019 рік чистий дохід від реалізації продукції, робіт та послуг становив 358335 тис. грн, що на 123795 тис. грн або на 52,78%. У 2020 році цей показник зменшився на 62092 тис. грн або на 17,33% і вже становив 296243 тис. грн.

Собівартість реалізованої продукції у 2019 році порівняно із попереднім роком зросла на 198129 тис. грн або на 222,1%. Однак, 2020 рік відзначається спадом величини собівартості реалізованої продукції до 292453 тис. грн. тобто на 67948 тис. грн або на 1,85%. Такий спад пояснюється зменшенням обсягів

реалізації у 2020 році порівняно із 2019 роком. Також мінлива тенденція спостерігається й за величиною чистого прибутку підприємства. Так, у 2019 році порівняно із 2018 роком чистий прибуток зменшився на 133082 тис. грн або на 73,6%, а вже у 2020 році порівняно із 2019 роком він зріс на 23034 тис. грн або на 48,25%.

Також зауважимо, що рентабельність реалізованої продукції ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» у 2018 році становила 63,98%. У 2019 році цей показник зменшився до 11,35%. А у 2020 році відбулося певне зростання рентабельності на 103,47% до 23,10%.

Показник фондівддачі у 2018 році дорівнював 5,88 грн, у 2019 році порівняно із 2018 роком він зріс до 9,54 грн, тобто на 62,10%. Це означає, що ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» почало більш ефективно використовувати основні фонди. Але у 2020 році ця динаміка змінилась і фондівддача зменшилась до 3,41 грн тобто на 32,81%.

Продуктивність праці одного працівника у 2018 році складала 2345,4 тис. грн. У 2019 році цей показник зріс до 3479,0 тис. грн на одного працівника, але у 2020 році цей показник зменшився на 27,84% до 2510,5 тис. грн на працівника.

Аналізуючи оборотність запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, відмітимо, що показники оборотності за період, який аналізується, були досить мінливими. Так, оборотність запасів становила у 2018-2019 роках 1 оборот. У 2020 році оборотність зросла до 2 оборотів. Оборотність дебіторської заборгованості значно вища і становить у 2018 році 4 обороти, а у 2019-2020 роках вона становила 5.

Для оцінки ефективності діяльності ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» у 2018-2018 роках проаналізовано стан фінансово-майновогозабезпечення його діяльності. Так, в таблицях 2.6-2.7 проведено горизонтальний аналіз методом співставлення даних балансу на кінець року за 2018-2020 роки.

Таблиця 2.6 – Аналіз динаміки складу та структури статей балансу ТОВ
КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» у 2018-2019 роках

Стаття балансу	Абсолютні значення, тис. грн		Питома вага, %		Приріст (спад), %		Зміна структури, %
	2018 р.	2019 р.	2018р.	2019р.	тис. грн	%	
1	2	3	4	5	6	7	8
Активи							
1. Необоротні активи:							
Незавершені капітальні вкладення	728	1588	0,10	0,23	+860	+118,13	+0,13
Основні засоби	39858	37568	5,69	5,53	-2290	-5,75	-0,16
Усього за розділом 1	40606	39176	5,80	5,77	-1430	-3,52	-0,03
2. Оборотні активи:							
Запаси	319608	195633	45,61	28,80	-123975	-38,79	-16,81
Виробничі запаси	30178	17317	4,31	2,55	-12861	-42,62	-1,76
Незавершене виробництво	45082	70508	6,43	10,38	+25426	+56,40	+3,95
Готова продукція	232493	100206	33,18	14,75	-132287	-56,90	-18,43
Товари	11855	7602	1,69	1,12	-4253	-35,88	-0,57
Поточні біологічні активи	18	18	0	0	0	0	0
Дебіторська заборгованість: - за товарами, роботами, послуг	73218	58382	10,45	8,60	-14836	-20,26	-1,85
- за виданими авансами	47087	31232	6,72	4,60	-15855	-33,67	-2,12
- за розрахунками з бюджетом	3557	974	0,51	0,14	-2583	-72,62	-0,36
Інша поточна дебіторська заборгованість	214658	352023	30,64	51,83	+137365	+63,99	+21,19
Грошові кошти та їх еквіваленти	1925	890	0,27	0,13	-1035	-53,77	-0,14
Інші оборотні активи	0	879	0,00	0,13	879	+100,0	0,13
Усього за розділом 2	660071	640031	94,20	94,23	-20040	-3,04	0,03
Всього активів	700677	679207	100,00	100,00	-21470	-3,06	0
Пасиви							
1. Власний капітал							
Зареєстрований (пайовий) капітал	323	323	0,05	0,05	0	0	0
Додатковий капітал	16	16	0	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	556240	603974	79,39	88,92	47734	+8,58	+9,54
Усього за розділом 1	556579	604313	79,43	88,97	47734	+8,58	+9,54
3. Поточні зобов'язання і забезпечення							
Поточна кредиторська заборгованість за:							
- за товари, роботи, послуги	129049	38806	18,42	5,71	-90243	-69,93	-12,70

Кінець таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8
- з бюджетом	1032	602	0,15	0,09	-430	-41,67	-0,06
- зі страхування	117	90	0,02	0,01	-27	-23,08	0
- з оплати праці	529	400	0,08	0,06	-129	-24,39	-0,02
- інші поточні зобов'язання	147	31225	0,02	4,60	+31078	+21141,50	+4,58
- за розрахунками з учасниками	6	6	0	0	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	13218	3765	1,89	0,55	-9453	-71,52	-1,33
Усього за розділом 3	144098	74894	20,57	11,03	-69204	-48,03	-9,54
Всього пасивів:	700677	679207	100,00	100,00	-21470	-3,06	0

Розраховано автором за даними додатку В

Таблиця 2.7 – Аналіз динаміки складу та структури статей балансу ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» у 2019-2020 роках

Стаття балансу	Абсолютні значення, тис. грн		Питома вага, %		Приріст (спад), %		Зміна структури, %
	2019 р.	2020 р.	2019р.	2020р.	тис. грн	%	
1	2	3	4	5	6	7	8
Активи							
1. Необоротні активи:							
Незавершені капітальні вкладення	1588	24	0,23	0,00	-1564	-98,49	-0,23
Основні засоби	37568	46226	5,53	6,48	+8658	+23,05	+0,95
Довгострокова дебіторська заборгованість	0	7692	0	1,08	+7692	+100,0	+1,08
Усього за розділом 1	39176	53942	5,77	7,56	+14766	+37,69	+1,79
2. Оборотні активи:							
Запаси	195633	164708	28,80	24,47	-30925	-15,81	-4,34
Виробничі запаси	17317	12837	2,55	1,80	-4480	-25,87	-0,75
Незавершене виробництво	70508	59912	10,38	8,39	-10596	-15,03	-1,99
Готова продукція	100206	89854	14,75	12,59	-10352	-10,33	-2,16
Товари	7602	2105	1,12	0,29	-5497	-72,31	-0,82
Поточні біологічні активи	18	17	0	28,33	-1	-5,56	28,33
Дебіторська заборгованість:							
- за товарами, роботами, послуг	58382	70685	8,60	9,90	+12303	+21,07	+1,31
- за виданими авансами	31232	25156	4,60	3,52	-6076	-19,45	-1,07
- за розрахунками з бюджетом	974	791	0,14	3,72	-183	-18,79	+3,58
Інша поточна дебіторська заборгованість	352023	398219	51,83	55,79	+46196	+13,12	+3,97

Кінець таблиці 2.7

1	2	3	4	5	6	7	8
Грошові кошти та їх еквіваленти	890	135	0,13	0,02	-755	-84,83	-0,11
Інші оборотні активи	879	79	0,13	0,01	-800	-91,01	-0,12
Усього за розділом 2	640031	659790	94,23	92,44	+19759	+3,09	-1,79
Всього активів	679207	713732	100,00	100,0	+34525	+5,08	0
Пасиви							
1. Власний капітал							
Зареєстрований (пайовий) капітал	323	323	0,05	0,05	0	0	0
Додатковий капітал	16	1601	0	0,22	+1585	+9906,25	+0,22
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	603974	673179	88,92	94,32	+69205	+11,46	+5,39
Усього за розділом 1	604313	675103	88,97	94,59	+70790	+11,71	+5,61
3. Поточні зобов'язання і забезпечення							
Поточна кредиторська заборгованість за:							
- за товари, роботи, послуги	38806	15281	5,71	2,14	-23525	-60,62	-3,57
- з бюджетом	602	1087	0,09	0,15	+485	+80,56	+0,06
- зі страхування	90	60	0,01	0,01	-30	-33,33	0
- з оплати праці	400	272	0,06	0,04	-128	-32,00	-0,02
- інші поточні зобов'язання	31225	679	4,60	0,10	-30546	-97,83	-4,50
- за розрахунками з учасниками	6	6	0	0	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	3765	21244	0,55	2,98	17479	+464,25	+2,42
Усього за розділом 3	74894	38629	11,03	5,41	-36265	-48,42	-5,61
Всього пасивів:	679207	713732	100,00	100,00	+34525	+5,08	0

Розраховано автором за даними додатку В

За результатами аналізу даних таблиць 2.6 та 2.7 видно, що у 2019 році порівняно із 2018 роком підприємство втрачало свій фінансово-майновий потенціал (підсумок балансу зменшився на 21470 тис. грн або на 3,06%), у 2020 році порівняно із 2019 роком ситуація кардинально змінилась і він зріс (підсумок балансу зріс на 34525 тис. грн або на 5,08%).

В складі активів ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» в 2018-2020 роках переважали оборотні активи, їх частка у загальній величині активів відповідно становила: у 2018 році 94,2%, у 2019 році 94,23% та у 2020 році 92,44%. У складі оборотних активів найбільшу питому вагу займали запаси (2018 рік їх

частка складала 45,61%; 2019 рік – 28,80%; 2020 рік – 24,47%). Однак відмітимо, що величина запасів підприємства у 2019 році порівняно із 2018 роком зменшилась на 123975 тис. грн або на 38,79%, у 2020 році порівняно з 2019 роком зменшення продовжилось і склало 30925 тис. грн або 15,81%.

Необхідно відмітити, що 2020 році відбулося оновлення основних засобів про що свідчать дані зростання їх вартості. Так, у 2020 році порівняно із 2019 роком вартість основних засобів ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» зросла на 8658 тис. грн або на 23,05%.

За даними таблиць 2.6 та 2.7 видно, що в структурі джерел формування майна ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» за період, що аналізується, переважають власні кошти підприємства. Так, частка власного капіталу у загальній величині фінансових джерел підприємства у 2018 році становила 79,43%, у 2019 році вона зросла до 88,92%, а у 2020 році її зростання продовжувався і вона становила 94,59%.

Звичайно зростання частки власного капіталу підприємства свідчить про підвищення фінансової незалежності ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» від кредиторів. Отже, власний капітал підприємства за аналізований період щороку зростає: у 2019 році порівняно із 2018 роком він зріс на 47734 тис. грн або на 8,58%, а у 2020 році порівняно із 2019 роком зростання становило 70790 тис. грн або 11,71%. Позитивним також є той факт, що ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» має значні суми нерозподіленого прибутку, який збільшує загальну суму власного капіталу. Так, у 2018 році нерозподілений прибуток становив 556240 тис. грн, у 2019 році – 603974 тис. грн, а у 2020 році – 673179 тис. грн. Співвідношення нерозподіленого прибутку та власного капіталу підприємства становило: у 2018 році 99,93%, у 2019 році 99,94% та у 2020 році – 99,71%.

Величина зобов'язань підприємства у 2018 році становила 20,57% всіх його фінансових ресурсів, у 2019 році їх частка склала 11,03%, а у 2020 році – 5,41%. У складі зобов'язань підприємства є тільки поточні зобов'язання у складі яких найбільшу питому вагу займає поточна кредиторська

заборгованість за товари, роботи, послуги.

З метою більш детального визначення динаміки та структури фінансових результатів підприємства у 2018-2020 роках, доцільним є ознайомлення з даними Звіту про фінансові результати (додаток В) (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8 – Аналіз динаміки фінансових результатів ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» у 2018-2020 роках

Показник	2018 рік, тис.грн	2019 рік, тис.грн	2020 рік, тис.грн	Абсолютне відхилення (+,-) у тис. грн		Відносне відхилення (приріст/зменшення) (+,-) у %	
				2019/2018	2020/2019	2019/2018	2020/2019
Чистий дохід від реалізації	234540	358335	296243	+123795	-62092	+52,78	-17,33
Собівартість реалізованої продукції	162272	360401	292453	+198129	-67948	+122,10	-18,85
Валовий прибуток/ збиток	72268	-2066	3790	-74334	5856	-102,86	-283,45
Інші операційні доходи	129588	146074	94471	+16486	-51603	+12,72	-35,33
Адміністративні витрати	376	751	2835	+375	+2084	+99,73	+277,50
Витрати на збут	8463	22620	9099	+14157	-13521	+167,28	-59,77
Інші операційні витрати	12734	72869	15559	+60135	-57310	+472,24	-78,65
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	180283	47768	70768	-132515	+23000	-73,50	+48,15
Інші фінансові доходи	543	0	0	-543	0	-100,0	0
Інші витрати	10	34	0	+24	-34	+240,0	-100,0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	180816	47734	70768	-133082	+23034	-73,60	+48,25
Чистий прибуток	180816	47734	70768	-133082	+23034	-73,60	+48,25

Розраховано автором за даними додатку В

Аналіз даних таблиці 2.8 свідчить, що загальні доходи ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» у 2019 році порівняно із 2018 роком зросли на 123795 тис. грн або на 52,78%, а вже у 2020 році порівняно із 2019 роком вони зменшились на 62092 тис. грн або на 17,33%.

Прибуток підприємства до оподаткування у 2019 році в порівнянні із 2018 роком зменшився на 133082 тис. грн, що у відсотковому відношенні становить 73,60%, а у 2020 році порівняно із 2019 роком він зріс на 23034 тис. грн або на 48,25%. Також тенденція як за сумою, так і за відсотковим вираженням спостерігається й за величиною отриманого підприємством чистого прибутку. Таким чином, аналіз даних про фінансові результати ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» у 2018-2020 роках свідчить про їх хоча і мінливу, однак позитивну, динаміку від спаду до зростання.

3 Ідентифікація типів стратегій управління оборотними активами агропромислових підприємств та розвиток їх застосування на прикладі ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО»

Під час втілення в активах підприємства його капіталу спостерігається постійне оновлення оборотних активів, що пов'язане із веденням підприємствами операційної діяльності. Вони потребують постійного поточного фінансування як за рахунок власних коштів, так і за рахунок залучення запозичених коштів, як правило, короткострокового кредитування за нестачі власних коштів для безперервності цього оновлення. При цьому доцільним є розгляд ранжирування запозичених коштів за їх втіленням в активах у такому розрізі: необоротні активи фінансуються за рахунок довгострокових джерел фінансування, а оборотні – короткострокових. Однак таке прямо пропорційне ранжирування складників запозиченого капіталу щодо групування активів є не досить виваженим без урахування розподілу оборотних активів на:

- ті, які необхідні для задоволення певних мінімальних довгострокових потреб підприємства і за своєю величиною є відносно постійними протягом року або операційного циклу підприємства, якщо він більше року;

- такі оборотні активи, величина яких залежить від певних сезонних змін, від розширення на певному етапі розвитку діяльності підприємства.

Таке ранжирування оборотних активів за періодом їх функціонування підтримується в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних економістів під час висвітлення питань управління оборотним капіталом підприємства.

Однак назви виділених груп оборотних активів у різних авторів є також різними. Так, перша група оборотних активів носить такі назви: «постійні (системні)» (І. Бланк, Є. Брігхем, М. Гридчина, Р. Квасницька, Л. Коваленко, В. Ковальов, Г. Поляк,), «фіксовані» (Дж. Ван Хорн, Г. Кірейцев, Є. Рясних) та «стабільні» (О. Стоянова). Оборотні активи наступної за терміном

функціонування групи називають «змінними» (І. Бланк, М. Гридчина, Р. Квасницька, Л. Коваленко, В. Ковальов, Г. Поляк, Л. Ремньова) чи «тимчасовими» (Є. Брігхем), чи «нестабільними» (О. Стоянова). З метою єдності у розумінні поділу оборотних активів підприємства за терміном їх функціонування доцільно виокремити одні назви, а саме: «постійні» та «змінні» оборотні активи.

Окрім такого поділу оборотних активів підприємства структура джерел їх фінансування залежить і від політики підприємства з вибору тієї чи іншої стратегії фінансування цих активів. «Саме вибір найбільш раціонального співвідношення власних і запозичених джерел фінансування за напрямками їх розміщення дає змогу впливати на рівень фінансової стійкості підприємства. Адже раціональність структури джерел фінансування оборотних активів підприємства може бути виражена через показники ризику втрати підприємством його ліквідності» [18, с.244].

Розробка підприємством стратегії управління оборотними активами як довгострокової програми дій відповідно до обраної стратегічної мети його розвитку має такі характерні особливості:

«- існування реальної потреби в розробленні нової стратегії, оскільки існуючий розвиток не дає очікуваних результатів;

- необхідність упровадження сформульованої стратегії у виробничий процес;

- необхідність урахувати причинно-наслідкові зв'язки, які характерні для певних видів оборотних коштів;

- у ході формулювання стратегії необхідно з достатнім ступенем точності передбачити причинно-наслідкові зв'язки, які характерні для управління конкретним видом оборотних активів;

- успішне використання стратегії неможливе без системи зворотного зв'язку на місцях, яка давала б уявлення про ефективність формування та використання оборотних активів підприємства в цілому і в розрізі окремих їх складових» [37, с.179; 25, с.74]

Процес розробки стратегії управління оборотними активами підприємства здійснюється під впливом положень загальної фінансової політики підприємства. Однак, при цьому стратегія управління оборотними активами має свою специфіку та характерні лише їй особливості. Узагальнено під стратегією управління оборотними активами підприємства варто розуміти «сукупність умов і норм управління оборотними активами, які встановлюються власниками підприємства з метою досягнення оптимального рівня рентабельності при мінімізації ризику» [37, с. 179]. Стратегія формування оборотних активів конкретизує потребу в оборотних активах на основі групування самих оборотних активів та джерел їх формування. Стратегія використання оборотних активів втілює в собі максимально ефективні можливості підприємства щодо перетворення оборотних активів на готову продукцію, надану послугу, виконана робота та забезпечення рівноваги між пасивами і й активами підприємства.

У спеціалізованій економічній літературі представлено різноманітне бачення основних типів стратегій, які використовуються в процесі управління оборотними активами. Однак, варто зауважити, що переважною більшістю вони спираються на політику формування та використання активів за принципом, який представлено на рисунку 3.1.

Стратегії вибору співвідношень джерел фінансування активів підприємств розглядаються в наукових працях багатьох авторів. Ці стратегії передбачають вибір рішення про досягнення максимальних результатів при мінімальних витратах і відсутності ризиків. Так, є автори, які виділяють чотири стратегії фінансування активів, в т.ч. оборотних активів підприємства: ідеальну, агресивну, консервативну, помірну (компромісну) [52; 21]. В роботах іншої групи авторів, виділяється лише три стратегії фінансування активів підприємства: дуже компромісна (помірна); консервативна та агресивна [4; 45; 53; 6; 55]. Також є автори, які розглядають більш деталізовано фінансування активів, а тому виділяють більше можливих стратегій, наприклад, В.М.

Гриджина виділяє шість стратегій фінансування оборотних активів підприємства [12].

Рисунок 3.1 – Принцип побудови політики управління оборотними активами підприємств

Джерело [37, с.179]

Під час аналізу наявних підходів (стратегій) фінансування активів підприємства щодо використання певних елементів структури капіталу ми спостерігаємо, що традиційно багатьма авторами використовуються для характеристики різних підходів чотири назви (ідеальний, агресивний, консервативний і помірний або компромісний) (таблиця 3.1).

Таким чином, на основі аналізу стратегій фінансування оборотних активів підприємства, що виділяються вченими-економістами, узагальнено стратегії фінансування оборотних активів агропромислових підприємств, що є сьогодні реально використовуваними (таблиця 3.2).

Таблиця 3.1 – Стратегії фінансування оборотних активів підприємства, що виділяються вченими-економістами

№ з/п	Прізвищадослідників/ група вчених	Перелік стратегій (моделей, політик, типів) управління ОА	Стислий зміст стратегії (моделі, політики) /примітки*
1.	Колодяжна К.А., Садеков А.А., Ковальов В.В.	Консервативна, компромісна, агресивна, ідеальна моделі	<i>Ідеальна модель:</i> Кзоб → ОА <i>Агресивна модель:</i> <i>Компромісна модель:</i> ВК+Дзоб → НА+ПЧОА+≈1/2ВЧОА
2.	Роганова Г.А.	Ідеальна, агресивна, помірна (компромісна), консервативна, вкрай консервативна стратегії, самофінансування	<i>Ідеальна:</i> Кзоб → ОА <i>Агресивна:</i> ВК+Дзоб → НА+1/2ПЧОА <i>Помірна (компромісна):</i> ВК+Дзоб → НА+ПЧОА <i>Консервативна:</i> ВК+Дзоб → НА+ПЧОА+1/2 ВЧОА <i>Вкрай консервативна:</i> ВК+Дзоб → НА+ОА <i>Самофінансування:</i> ВК → НА+ОА
3.	Бланк І.А., Квасницька Р.С. Лапшина В.Б., Крамаренко Г.О., Чорна О.Є., Школьник І.О., Боярко І.О., Сюркало Б.І,	Консервативний, помірний (компромісний), агресивний тип політики	<i>Консервативний тип:</i> ВК+Дзоб → ПЧОА+≈1/2ВЧОА <i>Помірний (компромісний) тип:</i> ВК+Дзоб → ПЧОА <i>Агресивний тип:</i> ВК+Дзоб → <1/2 ПЧОА
4.	Квачук Я.О.		<i>Агресивна:</i> Кзоб → НА+ОА <i>Консервативна:</i> Дзоб → НА+ОА <i>Помірна:</i> Дзоб → НА, Кзоб → ОА

*Умовні позначення:

→ направляється на фінансування; НА необоротні активи, ОА оборотні активи, ПЧОА (ВЧОА) постійна (варіативна) частина оборотних активів, ВК власний капітал, Кзоб (Дзоб) короткострокові (довгострокові) зобов'язання.

Джерела [25; 37]

Із врахуванням того, що постійна складова оборотних активів відповідає мінімальній величині оборотних активів протягом відповідного року. Розрахунок змінної складової оборотних активів може здійснюватись із використанням одного із двома варіантівб

- перший варіант, як різниця між: максимальним і мінімальним розміром оборотних активів у кожному окремому році;

- другий варіант, як різниця між сумою оборотних активів станом на кінець року та їх мінімальним розміром за відповідний період.

З метою підтримання рівноваги статей балансу підприємства доцільно використовувати розмір варіативної частини оборотних активів, розрахований станом на кінець року.

Таблиця 3.2 – Інтерпритація стратегій фінансування оборотних активів агропромислових підприємств

Стратегія фінансування	Система балансових рівнянь	Зведений показник фінансування
Ідеальна (вкрай агресивна)	$\begin{cases} ДП - НА = 0; \\ (СЧ + ВЧ) - КП = 0. \end{cases}$	$\frac{ДП}{НА} + \frac{СЧ + ВЧ}{КП} = 2$
Агресивна	$\begin{cases} ДП - (НА + 0,5СЧ) = 0; \\ (ВЧ + 0,5СЧ) - КП = 0. \end{cases}$	$\frac{ДП}{НА + 0,5СЧ} + \frac{ВЧ + 0,5СЧ}{КП} = 2$
Помірна (компромісна)	$\begin{cases} ДП - (НА + СЧ) = 0; \\ ВЧ - КП = 0. \end{cases}$	$\frac{ДП}{НА + СЧ} + \frac{ВЧ}{КП} = 2$
Консервативна	$\begin{cases} ДП - (НА + СЧ + 0,5ВЧ) = 0; \\ 0,5ВЧ - КП = 0. \end{cases}$	$\frac{ДП}{НА + СЧ + 0,5ВЧ} + \frac{0,5ВЧ}{КП} = 2$
Вкрай консервативна	$\begin{cases} ДП - (НА + СЧ + ВЧ) = 0; \\ КП = 0. \end{cases}$	$\frac{ДП}{НА + СЧ + ВЧ} = 1$
Самофінансування	$\begin{cases} ВК - (НА + СЧ + ВЧ) = 0; \\ ДП = 0; КП = 0. \end{cases}$	$\frac{ВК}{НА + СЧ + ВЧ} = 1$

Джерело [42]

Варто зазначити, що власні фінансові ресурси підприємств, тобто їх власний капітал, що використовуються для фінансування оборотних активів

розглядаються із різною інтерпретацією їх складу за різними концептуальними підходами:

- інституціональним, що уособлюється в основних категоріях та елементах інституціоналізму, до яких «належать інституційне середовище та інститути (формальні та неформальні); норми і правила; права власності; економічні агенти та їхня поведінка; обмежена раціональність; асиметричність інформації; опортуністична поведінка; виконання угод і контрактів; договірні умови, трансакції та трансакційні витрати; довіра; суспільний вибір; економіка права; економічна історія та еволюційність тощо» [46];

- персоналістським, що уособлюється «в українському приватництві та українській кооперації на основі виокремлення філософсько-економічних інтенцій національної еліти, що концентровано окреслюється як український економічний персоналізм. Унікальний досвід українського господарського руху, в основі якого лежав національний персоналізм, є особливо цінним для розбудови державницьких підвалин сучасного національного господарського менеджменту» [8, с.8].

Отже, з представників інституціоналізму власний капітал підприємства – це є власність підприємства, які вільна від будь яких зобов'язань (боргів). З точки зору представників персоналізму до власного капіталу прирівнюється й залучений капітал у вигляді кредиторської заборгованості підприємства за розрахунками із власниками підприємства. Саме підхід представників персоналізму дозволяє віднести до власного капіталу таку складову кредиторської заборгованості за розрахунками, яка виникла за рахунок фінансування підприємства власниками, як кредиторська заборгованість за внутрішніми розрахунками та за розрахунками з учасниками, що фактично є тимчасовими зобов'язаннями підприємства перед його власниками.

Із зазначеного випливає, що в одному випадку активи підприємства (в т.ч. і оборотні) фінансуються власним капіталом без врахування кредиторської заборгованості за внутрішніми розрахунками та за розрахунками з учасниками (інституціональний підхід – підхід, який сьогодні використовується в НП(С)БО

і П(С)БО), а у другому випадку, фінансування власним капіталом здійснюється із врахуванням кредиторської заборгованості за внутрішніми розрахунками та розрахунками з учасниками (персоналістський підхід). Виходячи із цього доцільним є проведення дослідження особливостей застосування цих підходів при фінансуванні оборотних активів агропромислових підприємств. З цією метою сформуємо агреговані баланси першого і другого підходу (таблиці 3.3; 3.4).

Таблиця 3.3 – Агрегований баланс ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» згідно НП(С)БО (інституціональний підхід) на 31.12.2020 року

Актив	тис. грн.	%	Пасив	тис. грн.	%
Необоротні активи	53942	7,56	Власний капітал	675103	94,59
			Довгострокові зобов'язання і забезпечення	0	0
Оборотні активи, в т.ч. постійна частина	659790	92,44	Поточні зобов'язання і забезпечення , у т.ч.	38629	5,41
змінна частина	449000		Поточна кредиторська заборгованість:		
	210790		за внутрішніми розрахунками за розрахунками з учасниками	0 6	
Баланс	713732	100,0	Баланс	713732	100,0

Складено автором за даними додатка В.

Виокремлення поточних зобов'язань із внутрішніх розрахунків та розрахунків із учасниками з загальної суми поточних зобов'язань та агрегування їх до складових власного капіталу агропромислових підприємств потребують адаптації в системі балансових рівнянь та в підрахунку зведеного показника фінансування оборотних активів.

Таблиця 3.4 – Агрегований баланс ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» згідно персоналістського підходу на 31.12.2020 року

Актив	тис. грн.	%	Пасив	тис. грн.	%
Необоротні активи	53942	7,56	Власний капітал	675109	94,59
			Довгострокові зобов'язання і забезпечення	0	0
Оборотні активи, в т.ч. постійна частина	659790 449000	92,44	Поточні зобов'язання і забезпечення	38629	5,41
змінна частина	210790				
Баланс	713732	100,0	Баланс	713732	100,0

Складено автором за даними додатка В.

Тому, з метою визначення стратегії фінансування оборотних активів агропромислових підприємств на засадах персоналізму варто використовувати такі модельні зміни в системі балансових рівнянь і в підрахунку зведеного показника, що представлені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Інтерпретація стратегій фінансування оборотних активів агропромислових підприємств

Стратегія фінансування	Система балансових рівнянь	Зведений показник фінансування
Ідеальна (вкрай агресивна)	$\begin{cases} (ДП + ПЗвр) - НА = 0; \\ (СЧ + ВЧ) - (КП - ПЗвр) = 0. \end{cases}$	$\frac{1}{2} \left(\frac{ДП + ПЗвр}{НА} + \frac{СЧ + ВЧ}{КП - ПЗвр} \right) = 1$
Агресивна	$\begin{cases} (ДП + ПЗвр) - (НА + 0,5СЧ) = 0; \\ (ВЧ + 0,5СЧ) - (КП - ПЗвр) = 0. \end{cases}$	$\frac{1}{2} \left(\frac{ДП + ПЗвр}{НА + 0,5СЧ} + \frac{ВЧ + 0,5СЧ}{КП - ПЗвр} \right) = 1$
Помірна (компромісна)	$\begin{cases} (ДП + ПЗвр) - (НА + СЧ) = 0; \\ ВЧ - (КП - ПЗвр) = 0. \end{cases}$	$\frac{1}{2} \left(\frac{ДП + ПЗвр}{НА + СЧ} + \frac{ВЧ}{КП - ПЗвр} \right) = 1$
Консервативна	$\begin{cases} (ДП + ПЗвр) - (НА + СЧ + 0,5ВЧ) = 0; \\ 0,5ВЧ - (КП - ПЗвр) = 0. \end{cases}$	$\frac{1}{2} \left(\frac{ДП + ПЗвр}{НА + СЧ + 0,5ВЧ} + \frac{0,5ВЧ}{КП - ПЗвр} \right) = 1$

Джерело [42]

Отже, дані двох варіантів структуризації джерел фінансування оборотних активів підприємства (пасивів балансу) (згідно НП(С)БО (інституціональний підхід) (таблиця 3.3), а також згідно персоналістського підходу (таблиця 3.4)) дозволяють визначити стратегію фінансування оборотних активів за кожним із них та порівняти одержані результати (таблиця 3.6).

Таблиця 3.6 – Визначення стратегії фінансування оборотних активів ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» згідно НП(С)БО (інституціональний підхід) та згідно персоналістського підходу

Стратегія фінансування оборотних активів	Система балансових рівнянь		Зведений показник фінансування	
	інституціоналізм	персоналізм	інституціоналізм	персоналізм
Ідеальна (вкрай агресивна)	+6	+449000	2,57	3,45
Агресивна	0	+6	1	2,42
Помірна (компромісна)	-6	0	0,58	1
Консервативна	-172161	-226109	0,47	0,81

Складено автором за даними додатка В.

Варто відмітити, що знаки «+» чи «-» у таблиці 3.6 показують надлишок чи нестачу джерел фінансування постійної чкладової оборотних активів підприємства відповідно до кожної стратегії. При цьому, такі стратегії фінансування оборотних активів, як «вкрай консервативна» та «стратегія самофінансування» передбачають відсутність поточної заборгованості, а тому здійснювати за ними розрахунки не має ніякого економічного сенсу. Відмінності в підходах інституціоналістів і персоналістів щодо змісту власних фінансових ресурсів підприємств, тобто їх власного капіталу виявляються в таких стратегіях, як: ідеальна стратегія, агресивна стратегія, помірна стратегія та консервативна стратегія.

Отже, підприємство, що застосовує підхід позиції інституціоналізму, застосовує таким чином агресивну стратегію фінансування оборотних активів. Так, «агресивний тип фінансової стратегії характеризує стиль і методи ухвалення управлінських фінансових рішень, орієнтованих на досягнення найвищих результатів у фінансовій діяльності незалежно від рівня ризиків, які її супроводжують» [47, с. 142]. Отже, якщо поточні зобов'язання із внутрішніх розрахунків та розрахунків з учасниками сформовані із внесків власників та засновників підприємства у складі власних фінансових ресурсів (власного капіталу), стратегія фінансування оборотних активів трансформується в більш м'яку – помірну. За використання цієї стратегії підприємство відмовляється, попри очікуваний високий прибуток, здійснювати фінансові операції, які супроводжуються надмірним рівнем ризиків.

В розвиток підходів до оптимізації співвідношення складників структури капіталу підприємства під впливом їх втілення в активах, доцільним є врахування зміни рівня такого показника фінансової стійкості, як робочий капітал. Робочий капітал – це «частина оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів та постійної величини залученого капіталу підприємства» [60]. «Наявність робочого капіталу свідчить про те, що підприємство здатне не тільки сплатити поточні борги, але й має в своєму розпорядженні фінансові ресурси для розширення діяльності і здійснення інвестицій. Оцінити достатність робочого капіталу на підприємстві можна за допомогою такого показника, як коефіцієнт достатності робочого капіталу, який дорівнює відношенню чистого продажу до величини робочого капіталу. Величина цього коефіцієнта знаходиться в тісній залежності від галузевої специфіки підприємства. У західних компаніях коефіцієнт достатності робочого капіталу, як правило, перебуває в межах від 8,6 до 25,3» [18, с.244].

Таким чином, робочий капітал є індикатором величини ризику втрати підприємством ліквідності, платоспроможності, а отже, його фінансової стійкості за різноваріантного підходу до співвідношення власних і запозичених коштів (у т. ч. довгострокових та короткострокових запозичених коштах) із

задоволення загальногосподарських потреб підприємства в необоротних та оборотних активах. «Нестача чистих оборотних коштів підприємства може пояснюватися збитками у виробничо-господарській діяльності, ростом безнадійної дебіторської заборгованості, придбанням дорогих за вартістю основних фондів тощо. Значний надлишок означає неефективне використання фінансових ресурсів, уповільнення оборотності власних коштів, втрату можливостей отримання додаткових доходів від вигідних інвестицій» [12].

Також зауважимо, що одним із критеріїв вибору тієї чи іншої стратегії фінансування оборотних активів підприємства є ліквідність. Враховуючи, що ліквідність підприємства визначається як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства, маємо:

« - при відстрочці платежу, утворенні кредиторської заборгованості: збільшення чисельника в розрізі статті «запаси» і знаменника «поточні зобов'язання» на приблизно однакову суму приведе до загального збільшення дробу (у разі якщо дріб правильна, тобто сумарний обсяг оборотних активів менше поточних зобов'язань) та зменшення дробу (за умови, якщо сумарний обсяг оборотних активів більше поточних зобов'язань);

- при готівковому розрахунку зміни відбуваються лише у чисельнику дробу. А саме: збільшення розміру запасів призводить до практично рівнозначного зменшення грошових коштів та їх еквівалентів, що взаємокомпенсує цей вплив» [37, с. 180-181].

Ще одним критерієм визначення доцільності застосування тієї чи іншої стратегії є рентабельність підприємства. При цьому, вектор ризику діяльності підприємства має однаковий напрямок з вектором зміни рентабельності та протилежний з вектором ліквідності. Так, одним з найважливіших завдань визначення стратегії управління оборотними активами є дослідження фінансових показників підприємства за допомогою виділення найбільш суттєвих з них. З цією метою може бути використана методика, що базується на розрахунку коефіцієнту забезпеченості підприємства власними оборотними активами та коефіцієнту поточної ліквідності (рисунок 3.2).

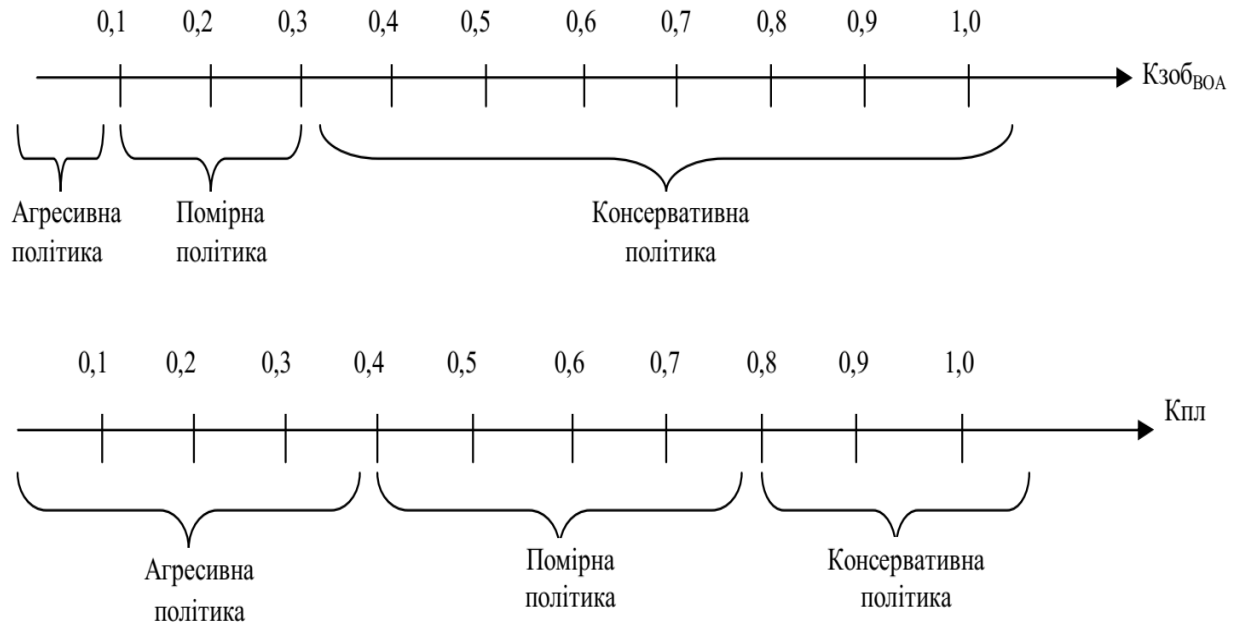

Рисунок 3.2 – Критерії ідентифікації політики управління оборотними активами

Джерело [37]

Практичний зміст наведеної методики розглянемо на основі фінансових показників ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» за 2018-2020 роки (таблиця 3.7).

Таблиця 3.7 – Ідентифікація стратегії управління оборотними активами ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» за результатами діяльності у 2018-2020 роках

Роки	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними активами		Коефіцієнт поточної ліквідності	
	Значення	Політика формування	Значення	Політика формування
2018	0,35	консервативна	4,58	консервативна
2019	0,13	помірна	8,45	консервативна
2020	0,08	агресивна	11,08	консервативна

Розраховано автором за даними додатку В.

Отримані в таблиці 3.7 результати дають змогу зробити висновок про те, що ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» у 2018 році застосовувало найбільш узгоджену політику формування та використання оборотних активів. Це пояснюється застосуванням єдиної стратегії – консервативної. У 2019 році за даними підприємства спостерігається певна розбіжність між зазначеними політиками - помірність у політиці формування оборотних активів і консервативність у політиці їх використання. А 2020 рік відзначається значною розбіжністю між зазначеними політиками - агресивність у політиці формування оборотними активами підприємства та консервативність у політиці їх використання. Звичайно, така ситуація не характеризується позитивністю, тож ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» варто приділити увагу пошуку шляхів прийняття більш узгодженого управління оборотними активами в частині їх формування та використання.

Висновки

Теоретичні та аналітично-методичні положення дипломної роботи дозволяють зробити такі висновки.

Функціональною основою здійснення виробничо-господарської діяльності кожного підприємства є активи. Активи підприємства визначаються здатністю генерувати внаслідок постійного обороту певний дохід. Активи підприємства відображають на певну дату всі матеріальні та нематеріальні активи, кошти та їх еквіваленти, що належать підприємству.

В бухгалтерському балансі приведені групи активів, що включають:

1) необоротні активи, які ранжуються на: нематеріальні активи; незавершені капітальні інвестиції; основні засоби; довгострокові біологічні активи; довгострокові фінансові інвестиції; довгострокова дебіторська заборгованість; відстрочені податкові активи; гудвіл та інші необоротні активи;

2) оборотні активи, що включають: запаси; поточні біологічні активи; дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість за розрахунками (за виданими авансами; з бюджетом, у тому числі з податку на прибуток); інша поточна дебіторська заборгованість; поточні фінансові інвестиції; гроші та їх еквіваленти; витрати майбутніх періодів; інші оборотні активи.

Оборотні активи агропромислових підприємств варто розглядати, як частину активів, що є сукупністю матеріально-речовинних цінностей і коштів, які, беручи участь у виробництві продукції, наданні послуг, виконанні робіт, повністю використовуються протягом одного року або звичайного операційного циклу, що перевищує дванадцять місяців через специфічність технології виробничого процесу, і при цьому переносять усю свою вартість на вартість виготовленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг.

Для здійснення ефективного управління оборотними активами підприємства важливим є їх поділ за періодом функціонування на:

– ті, які необхідні для задоволення певних мінімальних довгострокових потреб підприємства і за своєю величиною є відносно постійними протягом року або операційного циклу підприємства, якщо він більше року;

– такі оборотні активи, величина яких залежить від певних сезонних змін, від розширення на певному етапі розвитку діяльності підприємства.

Ефективність господарської діяльності підприємства значною мірою залежить від рівня розвитку системи управління оборотними активами. Визнаючи, що об'єктом управління є саме оборотні активи, вважаємо, що суть поняття «управління оборотними активами підприємства» варто розглядати з позиції узгодження управління оборотними активами із його загальною фінансовою стратегією, тому виокремлення у визначенні цього поняття того, що управління оборотними активами є частиною загальної політики стратегічного управління підприємством, а саме загальної його фінансової стратегії, є вкрай важливим. Крім того, розглядаючи саме фінансове управління оборотними активами (з позицій фінансового менеджменту), а не організаційне (з позицій менеджменту загалом), доцільно при визначенні суті цього напрямку управління активами підприємства акцентувати увагу на управлінні і джерелах фінансування оборотних активів. На основі такої нашої позиції, пропонуємо поняття «управління оборотними активами підприємства» розглядати як частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у виборі та реалізації комплексу заходів, методів, та інструментів, що забезпечують умови безперервності процесів формування та використання оборотних активів, оптимізації джерел їх фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на них різних чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

Важливою галуззю вітчизняної економіки, що забезпечує продовольчу безпеку держави, робочі місця для сільського населення є аграрний сектор, в якому виробляється близько 20% валового внутрішнього продукту. Цей сектор займає друге місце з експорту продукції серед всіх секторів економіки України та, багато років має позитивне економічне сальдо. Адже, саме сільське

господарство є важливою сировинною базою харчової та переробної галузей промисловості.

Агропромисловий комплекс України має складну структуру, оскільки до нього належать усі види виробництв та виробничого обслуговування, започаткування та розвиток яких направлені на виробництво кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини. Таким чином, до агропромислового комплексу належать усі види виробництв та виробничого обслуговування, створення та розвиток яких спрямовані на виробництво кінцевої споживчої продукції із сільськогосподарської сировини.

Об'єктом дипломного дослідження є процес управління оборотними активами ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО», яке було зареєстроване 12.12.2007 р. і є складовою агрохолдингу VITAGRO, діяльність якого охоплює рослинництво, садівництво і тваринництво, забезпечуючи повний цикл сільськогосподарського виробництва. Профілем бізнесу VITAGRO є: рослинництво, основними культурами, які вирощуються VITAGRO, є: зернові культури: озима пшениця; озимий ячмінь; ярий ячмінь; кукурудза; олійні культури: соя; озимий ріпак; соняшник; технічні культури: цукрові буряки.

Майно ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» становлять основні фонди та оборотні кошти а також цінності вартість яких відображається у самостійному балансі. Учасниками товариства є ТОВ «ГРУПА КОМПАНІЙ VITAGRO») (99,0% статутного капіталу) та громадянин України Лабазюк Петро Петрович (1,0% статутного капіталу).

Під час втілення в активах підприємства його капіталу спостерігається постійне оновлення оборотних активів, що пов'язане із веденням підприємствами операційної діяльності. Вони потребують постійного поточного фінансування як за рахунок власних коштів, так і за рахунок залучення запозичених коштів, як правило, короткострокового кредитування за нестачі власних коштів для безперервності цього оновлення. При цьому доцільним є розгляд ранжирування запозичених коштів за їх втіленням в

активах у такому розрізі: необоротні активи фінансуються за рахунок довгострокових джерел фінансування, а оборотні – короткострокових.

Процес розробки стратегії управління оборотними активами підприємства здійснюється під впливом положень загальної фінансової політики підприємства. Однак, при цьому стратегія управління оборотними активами має свою специфіку та характерні лише їй особливості.

На основі аналізу стратегій фінансування оборотних активів підприємства, що виділяються вченими-економістами, узагальнено стратегії фінансування оборотних активів агропромислових підприємств, що є сьогодні реально використовуваними: консервативна, компромісна, агресивна, ідеальна стратегії.

Із врахуванням того, що постійна складова оборотних активів відповідає мінімальній величині оборотних активів протягом відповідного року. Розрахунок змінної складової оборотних активів може здійснюватись із використанням одного із двох варіантів

- перший варіант, як різниця між: максимальним і мінімальним розміром оборотних активів у кожному окремому році;

- другий варіант, як різниця між сумою оборотних активів станом на кінець року та їх мінімальним розміром за відповідний період.

Одним критерієм визначення доцільності застосування тієї чи іншої стратегії є рентабельність підприємства. При цьому, вектор ризику діяльності підприємства має однаковий напрямок з вектором зміни рентабельності та протилежний з вектором ліквідності. Так, одним з найважливіших завдань визначення стратегії управління оборотними активами є дослідження фінансових показників підприємства за допомогою виділення найбільш суттєвих з них. З цією метою може бути використана методика, що базується на розрахунку коефіцієнту забезпеченості підприємства власними оборотними активами та коефіцієнту поточної ліквідності.

Практичний зміст наведеної методики розглянуто на основі фінансових показників ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» за 2018-2020 роки. Отримані

результати засвідчили те, що ТОВ КОМПАНІЯ «УКРЕЛІТАГРО» у 2018 році застосовувало найбільш узгоджену політику формування та використання оборотних активів. Це пояснюється застосуванням єдиної стратегії – консервативної. У 2019 році за даними підприємства спостерігається певна розбіжність між зазначеними політиками - помірність у політиці формування оборотних активів і консервативність у політиці їх використання. А 2020 рік відзначається значною розбіжністю між зазначеними політиками - агресивність у політиці формування оборотними активами підприємства та консервативність у політиці їх використання.

Список використаних джерел

1. Аранчій В.І., Чумак В.Д., Бражник Л.В. Фінанси підприємств : навч. посібник. 2-ге вид., розшир. та доповн. – Полтава: РВ ПДАА, 2018. 350 с.
2. Баранова В.Г., Гоцуляк С.М. Теоретичні засади управління оборотним капіталом. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2008. № 30. С. 32-36.
3. Бечко П.К., Барабаш Л.В., Попиченко Д.А. Управління оборотними активами аграрних підприємств як напрям підвищення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2017.. Вип. 1 (49). С.223-230.
4. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента : в 2-х т. Москва : Омега, 2012. Т. 1. 653 с.
5. Бодаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. *Інвестиції практика та досвід*. 2008. № 4. С. 40-44
6. Брігхем Є.Ф. Основы финансового менеджмента. Київ: Молодь, 1997. 1000 с.
7. Василішин С.І., Шелудько Р.М. Структура активів сільськогосподарських підприємств України як чинник їх економічної безпеки. *Вісник ХНАУ*. 2019. №1. С.
8. Вербова О. С. Економічний персоналізм як домінантна риса національного господарського менеджменту в західній Україні другої половини ХІХ-го – першої половини ХХ ст. *Економічний часопис – ХХІ*. 2015. №1-2 (1). С.7-10.
9. Витрати підприємств на виробництво продукції сільського господарства у 2018-2020 роках. – URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 01.12.2021).

10. Гаватюк Л.С, Захарчук І.О. Теоретичні аспекти сутності управління оборотними активами підприємства. *СХІДНА ЄВРОПА: ЕКОНОМІКА, БІЗНЕС ТА УПРАВЛІННЯ*. 2017. Вип. 6 (11) С. 107-110.

11. Горбатенко В.П. Активи // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Активи> (дата звернення: 14.11.2021).

12. Грідчіна М.В. Фінансовий менеджмент: курс лекцій. Київ, 2012. 268 с.

13. Додана вартість за витратами виробництва підприємств за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (2014–2020 рр.). – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 01.12.2021).

14. Економічна теорія: Політекономія : підручник / В.Д. Базилевич та ін. ; за ред. В.Д. Базилевича ; 7-е вид., стер. Київ : Знання-Прес, 2008. 719 с.

15. Енциклопедія. – URL: <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/19-a/76-aktivi.html> (дата звернення 10.10.2021)

16. Іванюта В.Ф. Агропромисловий сектор як основа розвитку економіки сільських територій в умовах євроінтеграційних процесів. URL: <http://www.economy.nauka.com> (дата звернення: 06.12.2021).

17. Квасницька Р.С. Світові тенденції структуризації елементів капіталу підприємств на основі конкретизації майнового втілення. *Вісник Технологічного університету Поділля*. 2003. № 6. Ч. 2. С. 145–151.

18. Квасницька Р.С., Морозовський Я.Е. Аналіз підходів (стратегій) фінансування активів підприємства. *СХІДНА ЄВРОПА: ЕКОНОМІКА, БІЗНЕС ТА УПРАВЛІННЯ*. 2019. Вип. 1 (18). С.241-249.

19. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2014-2020 роках. – URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 01.12.2021).

20. Кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2010-2020 роках. – URL:

https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 01.12.2021).

21. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. Москва: Финансы и статистика, 2000. 512 с.

22. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент. Київ: Знання, 2008. 483 с

23. Кодацький В.П. Шляхи ефективного управління оборотними активами промислових підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 4. С. 271-274.

24. Колодяжна К. А. Управління оборотними активами і їхня роль в діяльності підприємств. *Торгівля і ринок України*. 2009. Т. 2. С. 76–82

25. Кравченко О. А. Удосконалення класифікації стратегій управління поточними активами підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 35. С. 73-79.

26. Кравченко О.С., Іванова Г.М. Оборотні активи: сутність, особливості формування та місце в фінансово-економічному механізмі управління підприємством. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 5. Т. 2. С.29-32.

27. Маринович О. О., Шухманн В. А. Основні стратегії фінансування оборотних активів підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 1. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6854> (дата звернення: 04.12.2021).

28. Матросова Л.М. Проблеми розвитку агропромислового комплексу України як напрям підвищення конкурентоспроможності економіки. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип.42. С.83-90

29. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності затверджені наказом Міністерства фінансів України № 433 від 28.03.2013 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text> (дата звернення: 01.11.2021).

30. Мордань Є.Ю., Сумченко А.О. Методичний підхід до побудови системи управління оборотними активами підприємства. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2019. № 4. С.24-34

31. Нагорний Є. О. Система управління активами як релевантний чинник ефективного розвитку підприємства. *Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»*. 2014. Вип. 11 (42). С.224-232

32. Національний положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : офіційний текст : станом на 10.08.2021 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 11.11.2021).

33. Нашкерська М.М., Кусяк А.Р. Вплив обсягу та джерел фінансування оборотного капіталу на дохідність підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.12 С. 215–220

34. Оборотні активи підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2013-2020 роки. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 01.12.2021).

35. Окселенко Н.О. Оборотні активи сільськогосподарських підприємств: теоретичні засади та практичні аспекти. *АГРОСВІТ*. 2013. № 24. С.74-79.

36. Олійник Л.В. Сучасні підходи до ефективного управління ресурсами та активами підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. №4, Т.2. С. 206-209.

37. Омельченко Л.С., Піскульова І.В. Аналіз стратегій управління оборотними активами промислових підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 3(19). С. 178-183.

38. Поддєрьогін а.М. Фінансовий менеджмент: підручник / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. а.М. Поддєрьогін. – к.: кнеу, 2008. 536 с.

39. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : офіційний текст : станом на 03.11.2021 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення: 01.12.2021).
40. Посівні площі культур сільськогосподарських під урожай у 2018-2020 роках. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sg/ppsgk/arh_ppsgk_u.html (дата звернення: 01.12.2021).
41. Римарчук А. М. Економічна сутність оборотних активів та їх класифікація. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. №7 (110). С. 64–70.
42. Роганова Г. О. Стратегія фінансування оборотних активів: позиція персоналістів. *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 3-4(1). С. 82-85.
43. Рудь І.Ю., Позняк О.В. Управління оборотними активами підприємства. *ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ*. 2018. Вип.25. С.759-764.
44. Руліцька К. Сільськогосподарські підприємства: аналіз діяльності та тенденції розвитку : монографія. – Львів : Ліга-Прес, 2013. 212 с.
45. Рясних Є.Г. Основи фінансового менеджменту. навч. посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 336 с.
46. Сафонов Ю. М. Інституціоналізм в умовах трансформації АПК. *Ефективна економіка*. 2013. № 4. – URL: <https://latifundist.com/urozhaj-online-2021> (дата звернення: 12.12.2021).
47. Семенов А. Г. Матриця фінансових стратегій. *Вісник економічної науки України*. 2008. № 2. С. 139–146.
48. Скопенко Н. Основні напрями подолання негативних тенденцій розвитку АПК України. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2011. №29. – URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/download/294/283> (дата звернення: 21.11.2021).
49. Стоянова-Коваль С. С., Стоянова О. М. Оборотні активи аграрних підприємств: економічна сутність та науково-методичні підходи до специфіки

їх класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 10, Ч. 2. С.100-105.

50. Управління оборотними активами на підприємствах роздрібною торгівлі : монографія / Н.О. Власова та ін. Харків : ХДУХТ, 2014. 258 с.

51. Урожай онлайн 2020-2021. – URL: <https://latifundist.com/urozhaj-online-2021> (дата звернення: 01.12.2021).

52. Финансовый менеджмент : учебник / под ред. Г.Б. Поляка. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Издательство Юрайт, 2018. 456 с.

53. Финансовый менеджмент: теория и практика: учебник /Под. ред. Е.С. Стояновой. М.: Перспектива,2010. 656 с.

54. Філатова З.В., Ротанова А.Г. Напрямки формування системи управління оборотними активами підприємства. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Збірник наукових праць*. .2011.Вип. 29. 330 с.

55. Финансовый менеджмент: навч. посібник: / За ред. проф. Г.Г. Кірейцева. Київ: ЦУЛ, 2002. 496 с.

56. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності за 2016-2020 роки. – URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2018/fin/fin_new/fin_new_u/arh_fr_ed_u.htm (дата звернення: 14.11.2021).

57. Худякова Г. О. Аналіз та оптимізація структури оборотних активів аграрних підприємств. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2013. Вип. 12 (58), С.187-194.

58. Шаманська О.І. Вдосконалення системи управління активами підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. С.357-361.

59. Швець Ю.О., Скворцова А.В. Управління оборотними активами підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 13. С. 127-130.

60. Шиян Д.В., Строченко Н.І. Фінансовий аналіз : навч. посібник. – Київ: А.С.К., 2005. 230 с.